

המוסד לביטוח לאומי

מחקרים וסקרים מיוחדים

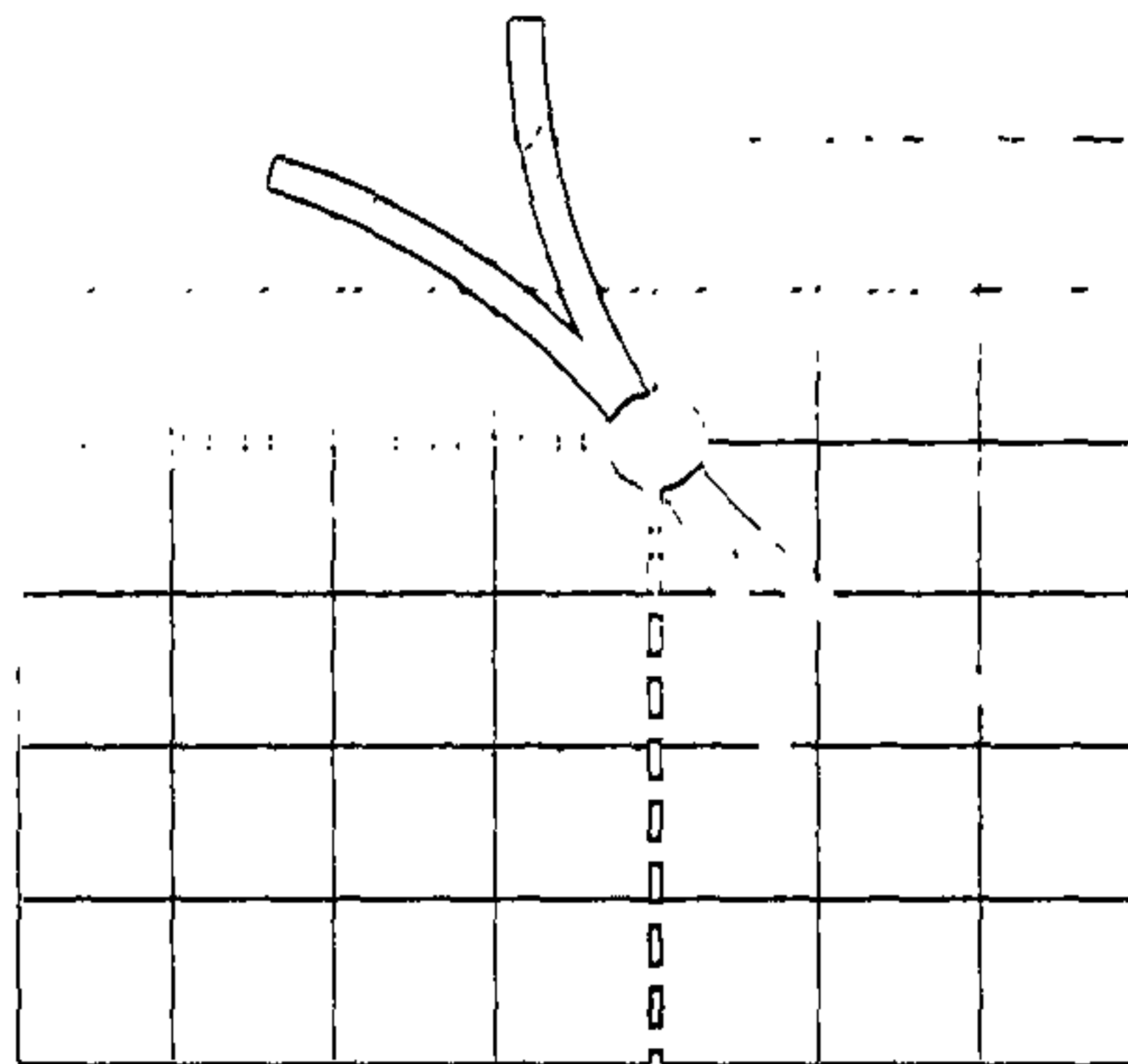
הכנסות הקשישים בישראל

מאת:

רמסיס גרא

ברנדה מורגנשטיין

מרים שמלצר

מס' 77

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

הכנסות הקשישים בישראל

מאת

רמסיס גרא

ברנדה מורגנשטיין

מרים שמלצר

ירושלים, אב תשס"א, אוגוסט 2001

פתח דבר

דו"ח זה הוא השני בסדרת פרסומים ודוחות מחקר על מצבם הכלכלי של הקשישים בישראל. הדו"ח מציג את רמת ההכנסה של הקשישים ומקורותיה על פי חתכים דמוגרפיים וחברתיים שונים, כגון גיל, מין, לאום, ותק בארץ וסוג משק בית. הדו"ח מתאר גם את השינוי שחל במצבם הכלכלי של הקשישים בין השנים 1985 ו-1997.

הדו"ח מתבסס על נתונים של סקרי קשישים בני שישים ומעלה שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועל נתוני קצבאות זקנה ושאיירים מהמוסד לביטוח לאומי.

המחקר נערך באגף לגמלאות ארוכות מועד במינהל המחקר והתכנון בראשותה של גבי ברנדה מורגנשטיין. העיבודים הממוכנים, ניתוח החומר ועריכתו נעשו על ידי מר רמסיס גרא מאגף זה. תודתנו נתונה לגבי מיה עורב-הטל על העריכה הלשונית של החומר. תודה מיוחדת לגבי אוראל אבוטבול ולגבי נירה עמיר אשר עמלו בהדפסה.

לאה אחדות

סמנכ"לית מחקר ותכנון

תמצית

בסקר הקשישים התבקשו קשישים לדווח על הכנסתם והכנסת בן זוגם מארבעת המקורות הבאים: קצבת זקנה ושאיירים מהמוסד לביטוח לאומי, פנסיה ממקום עבודה בארץ, הכנסה מעבודה והכנסה שוטפת ממקורות אחרים. בשנת 1997 כ-85% מהקשישים דיווחו על קבלת קצבת זקנה ושאיירים, 34% על פנסיה מעבודה, 10% על הכנסה מעבודה ו-19% על הכנסה ממקורות אחרים. קצבאות הזקנה והשאיירים הן מקור ההכנסה היחיד של 35.5% מהקשישים ו-12% נוספים דיווחו על העדר הכנסות. הרוב הגדול (94%) של הקשישים שדיווחו על העדר הכנסות היו נשים נשואות שאינן זכאיות לקצבת זקנה בזכות עצמן אבל זכאיות לתוספת במסגרת קצבת בני זוגן. הפערים בין המינים היו גדולים. גם הפערים בין יהודים לערבים ובין ותיקים לעולים היו ניכרים.

ניתוח דפוסי ההכנסה של משקי הבית של קשישים הראה ש-95% ממשקי הבית מקבלים קצבת זקנה ושאיירים, ול-44% ממשקי הבית היתה הכנסה מפנסיה מעבודה. ל-16% ממשקי הבית יש הכנסה מעבודה ול-28% יש הכנסה מקורות אחרים. קיימים הבדלים בדפוסי ההכנסה של משקי הבית ובהרכב ההכנסות, במיוחד במשקל ההכנסות מקצבת ביטוח לאומי ומפנסיה, בין יהודים לערבים, בין ותיקים לעולים ולפי סוג משק בית.

בחינת רמת ההכנסה של משקי הבית של קשישים העלתה של-20.1% ממשקי הבית הכנסה הגבוהה מהשכר הממוצע, ומנגד ל-49% נוספים הכנסה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע. מצבם הכלכלי של ערבים היה נחות בהשוואה ליהודים, ומצבם הכלכלי של עולים היה גרוע יחסית בהשוואה לותיקים. בחינת רמת ההכנסה לפי סוג משק בית העלתה שמצבם הכלכלי של זוגות וזוגות עם ילדים היה טוב ביותר, יחסית. מצבן הכלכלי של נשים יחידות ונשים המתגוררות עם ילדיהן היה טוב פחות. כאמור מדובר רק בהכנסות שוטפות ללא הון ונכסים לא נזילים. הנתונים אינם כוללים את הכנסות הילדים במשק הבית, כך שרמת החיים הכללית של חלק ממשקי הבית עשויה להיות גבוהה יותר.

בעשור האחרון מצבם הכלכלי של הקשישים הוותיקים בישראל השתפר שיפור ניכר, והוא התבטא בגידול ריאלי של 37% בהכנסה הממוצעת של משקי הבית מ-3,383 ש"ח (במחירי 97) ב-1985 ל-4,628 ש"ח ב-1997. בצד השינויים במדיניות הסוציאלית במסגרת החוק לצמצום העוני בשנת 1994, שנועדו להגדיל את קצבאות הזקנה, סביר להניח שהגידול בשיעור הקשישים המקבלים קצבאות זקנה בזכות עצמם והגידול הניכר בשיעור הקשישים הזכאים לפנסיה מעבודה לאחר גיל הפרישה, הם הגורמים העיקריים לשיפור המצב הכלכלי של משקי הבית של קשישים.

תוכן העניינים

עמוד

1	מקור הנתונים והגדרות
3	תיאור האוכלוסייה
	מקורות ההכנסה
5	מקורות ההכנסה של הפרט
9	צירופי מקורות ההכנסה של הפרט
	מקורות והרכב ההכנסה של משקי הבית של קשישים
11	מקורות ההכנסה
13	צירופי מקורות ההכנסה
13	הרכב הכנסות משקי הבית
	רמת ההכנסה
18	ההכנסה של הפרט
20	ההכנסה של משקי הבית
	ההכנסה מתוכניות פנסיה מעבודה
24	ההכנסה מפנסיה של הפרט
27	ההכנסה מפנסיה של משקי הבית
29	סיכום
31	נספח לוחות

מקור הנתונים והגדרות

הניתוח בדו"ח הזה מתבסס על הנתונים שנאספו בסקר קשישים ארצי שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 1997 ועל קובץ מקבלי קצבאות זקנה ושאיירים של המוסד לביטוח לאומי. הסקר נערך בקרב מדגם של כ-5,000 בני שישים ומעלה, המהווים מדגם ארצי מייצג של אוכלוסייה זו. אוכלוסיית הסקר מתבססת על מדגם שכבתי של כ-3,700 משקי בית מכלל משקי הבית בישראל שבהם גר לפחות אדם אחד אשר נולד לפני 1937 ועד בכלל. המדגם כלל עולים חדשים שעלו עד חודש מארס 1997 ודיירים בדיור מוגן. המדגם נותן ייצוג יתר לקבוצות העולים החדשים שעלו משנת 1990, לתושבי יישובים ערביים ולקבוצת בני 80 ומעלה. המדגם לא כלל את אלה הגרים ביישובים לא עירוניים (קיבוצים, מושבים, שבטי בדואים) ודיירים במוסדות באופן קבוע.

קובץ נתוני סקר הקשישים הוקבל לקובץ מקבלי קצבאות זקנה ושאיירים של המוסד לביטוח לאומי, ונתוני קצבאות זקנה ושאיירים ורמתן נלקחו מקובץ המוסד. לגבי שיעור קטן מאוד (5.7%) של הקשישים בסקר שלא התמזגו עם קובץ מקבלי הקצבאות של המוסד, נתוני הקצבאות ורמתן נלקחו מהסקר.

בשיעור קטן של מקרים במדגם, נתוני רמת ההכנסה של הקשישים מהמקורות השונים היו חסרים. ב-0.3% של המקרים רמת ההכנסה מביטוח לאומי לא היתה ידועה, ב-1.5% – רמת ההכנסה מפנסיה לא היתה ידועה, ב-1.2% – רמת ההכנסה מעבודה לא היתה ידועה, וב-3% של המקרים רמת ההכנסה ממקור אחר לא היתה ידועה. כדי להשלים את הנתונים החסרים, התאמנו לגבי כל מקור הכנסה בנפרד משוואת רגרסיה שבה רמת ההכנסה מוסברת באמצעות מאפיינים נבחרים של הקשיש, כמו מין, גיל, לאום, קבוצת אוכלוסייה (עולה או ותיק), השכלה וסך כל מספר שנות עבודה בארץ. הנתונים החסרים נאמדו על פי משוואת הרגרסיה שהתקבלה לגבי כל מקור הכנסה, והושלמו בהתאם לכך.

להלן מספר הגדרות:

1. הפרט הקשיש

הדו"ח לפנינו מתייחס אך ורק לקשישים בהתאם להגדרת אוכלוסיית הזכאים לקצבאות זקנה ושאיירים של הביטוח הלאומי. בהגדרת הפרט הקשיש כלולים אם כן רק גברים שהיו בני 65 ויותר בשנת 1997 ונשים שהיו בנות 60 ומעלה באותה שנה.

2. משקי בית

יחידת משק הבית מוגדרת כיתידת מגורים, שיש בה לפחות אישה בת 60 או יותר או גבר בן 65 או יותר. יחידה המורכבת למשל מגבר יחיד מתחת לגיל 65 או גבר בן 62 ובת זוג בת 59 אינה נכללת אפוא בהגדרה זו. בהרכב משקי הבית אובחנו שבע קטגוריות: גברים יחידים, נשים יחידות, גבר המתגורר עם ילדיו, אישה המתגוררת עם ילדיה, זוג בלבד, זוג המתגורר עם ילדים וכל צירוף אחר. הסוג האחרון מונה בעיקר קשישים המתגוררים עם קרובי משפחה אחרים כמו אח ונכד, או בני אדם אחרים שאינם קרובי משפחה.

3. מקורות הכנסה

אובחנו ארבע קטגוריות של מקורות הכנסה שוטפת עיקריים: ביטוח לאומי, עבודה, פנסיה מעבודה בישראל והכנסה אחרת. הכנסה מביטוח לאומי כוללת קצבאות זקנה ושאיירים בלבד. במשקי בית של זוגות שבהם הקשיש מקבל תוספת תלויים בעבור בן/בת הזוג, ההכנסה נחשבת כהכנסת הקשיש בלבד בחישוב הכנסות הפרט. הכנסה מעבודה כוללת הכנסה מעבודה שכירה ועצמאית. כהכנסה מפנסיה נחשבות רק פנסיה ממקום עבודה בארץ, כולל פנסיה מקופת תגמולים או מקרן הקשורה למקום עבודה ופנסית שאירים של בן זוג שנפטר. פיצויים שקיבל הפורש או תקבולים חד-פעמיים במקום פנסיה לא נחשבו כפנסיה מפני שאינם הכנסה שוטפת.

מקורות ההכנסה האחרים כוללים פנסיה או רנטה שוטפות מחו"ל, השכרת רכוש או דיבידנדים מחו"ל, תמיכות או קצבאות ממוסדות ממשלתיים וציבוריים בארץ, כגון משרד הקליטה, משרד הרווחה או משרד הביטחון. כמו כן נכללות הכנסה מדיבידנד של בעל מניות בחברה ציבורית בארץ או מריבית, הכנסה מהשכרת רכוש בארץ, כגון דירה, מונית או משק חקלאי, תמיכות ומענקים מאנשים בארץ שאינם גרים יחד עם המשפחה, והכנסה ממקור בארץ שלא צוין לעיל. הרכוש עצמו כגון דירות, קרקעות וכן הון בבנק אינם נלקחים בחשבון ואינם מדווחים בענין ההכנסות.

חשוב לציין שהכנסות של בת זוג של קשיש שטרם הגיעה לגיל 60 ובן זוג של קשישה שטרם הגיע לגיל 65 הובאו בחשבון בדו"ח כחלק מהכנסות משק הבית, אך לא הובאו בחשבון הכנסות של ילדים המתגוררים עם הקשישים.

תיאור האוכלוסייה

לוח מס' 1 מציג את התפלגות הקשישים בישראל, לפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית. גברים בני 60-64 לא נכללו, כפי שציינו קודם.

לוח מס' 1: הקשישים לפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית (אחוזים)

קבוצת אוכלוסייה	סך כולל הקשישים		סוג משק בית					סח"כ	אחוזים	אלפים
	אחוזים	אלפים	זוג בלבד	זוג עם ילדים	גבר עם ילדים	אישה יחידה	גבר יחיד			
סך הכול	100.0	619.8	45.1	12.7	1.7	19.1	5.3	100.0	100.0	8.1
יהודים	92.8	574.9	46.5	11.3	1.9	19.5	5.4	100.0	92.8	7.8
ערבים	7.2	44.9	26.6	31.1	2.2	14.4	4.5	100.0	7.2	10.8
ותיקים	79.5	492.7	48.9	12.0	1.3	22.1	6.1	100.0	79.5	3.9
עולים*	20.5	127.1	30.1	15.4	3.5	7.6	2.3	100.0	20.5	24.2

* עולה הוא מי שעלה לישראל לאחר שנת 1989.

הקשישים הערבים מהווים 7.2% מכלל הקשישים, והקשישים העולים החדשים מהווים כחמישית (20.5%). שיעור הקשישים בישראל הגרים בגפם הוא כ-25% בקרב היהודים, 19% בקרב הערבים וכ-10% בלבד בקרב העולים. רוב הקשישים בישראל גרים עם בן זוג בלבד. קיימים הבדלים בין יהודים לערבים ובין ותיקים לעולים. הדפוס הבולט של מגורים אצל הערבים והעולים הוא מגורים משותפים עם ילדיהם. כ-21% מהיהודים מתגוררים עם ילדיהם, לעומת 44% מהערבים ו-36% מהעולים. מאפיין נוסף בולט הוא השיעור הגבוה למדי (24.2%) של העולים הגרים עם בני אדם נוספים, בדרך כלל קרובי משפחה. שיעור הנשים המתגוררות לבדן גבוה פי 3.6 מזה של הגברים (19.1% ו-5.3% בהתאמה), ויחס זה נשמר פחות או יותר בכל הקבוצות לפי לאום וותק בארץ.

לוח מס' 1 בנספח מציג את התפלגות הקשישים לפי מין, גיל וסוג משק הבית. 26.7% מכלל הקשישים היו בגילאי 65-69 ועוד 24.3% נוספים בגילאי 70-74. שיעור הקשישים בשתי קבוצות הגיל המבוגרות, 75-79 ו-80 ומעלה, היה דומה והגיע לכ-17%. מנגד, שיעור הקשישים בקבוצת הגיל הצעירה, 60-64, שכללה נשים בלבד, היה כ-16%.

אומנם הדפוס הבולט ביותר של מגורים בקרב גברים ונשים הוא מגורים משותפים עם בן/בת זוג, אולם שיעור הגברים הגרים עם בת זוגם היה גדול פי 1.6 מזה של הנשים (60% ו-36.5%, בהתאמה). ממצא דומה נצפה במגורים משותפים עם בן/בת זוג וילדים. כמו כן כ-31.2% מהנשים גרות בגפן לעומת 12.6% בלבד מהגברים.

בחינת סוג משק הבית על פי גיל מעלה כצפוי, ששיעור הקשישים המתגוררים בגפם עולה בהתמדה עם הגיל, מ-16.5% בקרב בני 60-64 ל-43.3% בקרב בני 85 ומעלה. מגמה דומה נצפתה בקרב נשים וגברים. כמו כן, לאחר עלייה קלה עם הגיל בשיעור הקשישים המתגוררים עם בן זוג ירד שיעור זה בהתמדה מ-45.5% בקרב בני 75-79 ל-24.9% בקרב בני 85 ומעלה. גם שיעור הקשישים המתגוררים עם בן זוג וילדים יורד בהתמדה עם הגיל – ללא קשר למין – מ-9.8% בקרב בני 60-64 ל-3.8% בקרב בני 85 ומעלה. תופעה בולטת היא שגברים ממשיכים להתגורר עם בת זוג אפילו בגילאים המבוגרים. לעומתם, שיעור הנשים המתגוררות עם בן זוג יורד בהתמדה עם הגיל, מ-44.8% בקרב בנות 60-64 ל-10.3% בלבד בקרב בנות 85 ומעלה.

לוח מס' 2 להלן מציג את התפלגות משקי הבית של קשישים בישראל לפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית. משקי בית של גברים יחידים מתחת לגיל הזקנה כמוגדר לעיל, לא נכללו.

לוח מס' 2: משקי הבית של קשישים לפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית (אחוזים)

קבוצת אוכלוסייה	סך כולל משקי הבית		סוג משק בית							
	אלפים	אחוזים	סח"כ	גבר יחיד	אישה יחידה	זוג בלבד	זוג עם ילדים	גבר עם ילדים	אישה עם ילדים	אחר
סך הכול	443.4	100.0	100.0	7.4	26.8	34.0	11.2	2.3	10.8	7.5
יהודים	410.9	92.7	100.0	7.5	27.4	35.2	9.9	2.3	10.6	7.2
ערבים	32.5	7.3	100.0	6.1	19.9	18.9	27.5	2.9	13.8	10.9
ותיקים	354.3	79.9	100.0	8.4	30.9	36.8	10.8	1.6	7.7	3.8
עולים*	89.1	20.1	100.0	3.3	10.8	23.1	12.9	4.9	23.0	22.0

* עולה הוא מי שעלה לישראל לאחר שנת 1989.

בדומה להתפלגות הפרטים, משקי הבית הערביים מהווים 7.3% בלבד מכלל משקי הבית, ומשקי הבית של העולים מהווים כחמישית מהם (20.1%). קבוצת משקי הבית הגדולה ביותר היא זו שיש בה זוג בלבד – 34%, ואחריה קבוצת הנשים הבודדות שחלקן בכלל משקי הבית 26.8%, לעומת 7.4% בלבד של משקי בית של גברים יחידים.

מקורות ההכנסה

בעת הזקנה, עומדים בפני הקשיש בישראל ארבעה מקורות הכנסה אפשריים: קצבאות זקנה ושאיירים מהמוסד לביטוח לאומי, פנסיה ממקום עבודה בארץ, הכנסה שוטפת מעבודה שכירה ועצמאית והכנסה שוטפת ממקורות אחרים, כמו הכנסות מהון, מרכוש, מתגמולים ותמיכות של משרדי ממשלה שונים או פנסיות מחו"ל. כאמור לא דווח על קיומם של הון ונכסים לא נזילים כגון דירות וקרקעות.

מקורות ההכנסה של הפרט

בסקרי הקשישים בשנים 1985 ו-1997 התבקשו קשישים לדווח על הכנסתם והכנסת בן זוגם על-פי ארבעת המקורות כפי שפורטו למעלה. לוח מס' 3 יחד עם לוחות מס' 2-3 בנספח מציגים את מקורות ההכנסה של הקשיש לפי מין, קבוצת אוכלוסייה, סוג משק בית וגיל.

לוח מס' 3: שיעור קשישים המקבלים הכנסה מהמקורות השונים, לפי מין וקבוצת אוכלוסייה (אחוזים)

מין וקבוצת אוכלוסייה	מספר קשישים (אלפים)	מקור הכנסה			
		ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה	אחר
סך הכול	619.8	84.6	33.8	9.5	19.1
גברים	226.5	93.7	48.1	13.1	24.4
נשים	393.3	79.3	25.5	7.4	16.1
יהודים	575.0	85.0	35.6	10.1	20.3
ערבים	44.8	79.4	10.9	2.5	4.4
ותיקים	492.7	86.3	42.4	10.7	14.9
עולים*	127.1	78.0	0.3	4.7	35.4

* עולה הוא מי שעלה לישראל לאחר שנת 1989.

כ-85% מהקשישים דיווחו שהם מקבלים קצבת זקנה או שאירים מהמוסד לביטוח לאומי, 34% דיווחו על קבלת פנסיה ממקום עבודה בארץ, 10% על הכנסה מעבודה ול-19% היתה הכנסה ממקורות אחרים. הפערים בין המינים היו ניכרים. שיעורי ההכנסה מהמקורות השונים בקרב נשים נמוכים בהרבה מהשיעורים בקרב גברים. קצבת הזקנה והשאירים של המוסד לביטוח לאומי משולמת לכ-94% מהגברים לעומת כ-79% מהנשים. פערים אלה ניתן לייחס בעיקר להבדלים בין המינים בדפוסי ההשתתפות בכוח העבודה ובהוראות חוק הביטוח הלאומי. נשים נשואות שלא עבדו מחוץ למשק ביתן לא היו זכאיות לקצבת זקנה בזכות עצמן, ובן זוגן מקבל תוספת לקצבתו. החל מ-1.1.96 גם עקרות בית זכאיות לקצבה בזכות עצמן, אך רק מי שהגיעה

לגיל 65 ממועד זה ואילך. לפיכך, בתקופת הסקר עדיין אין כמעט ביטוי לשינוי החוק הזה. שיעור מקבלי פנסיה בקרב הגברים גבוה פי שניים מזה של הנשים (48.1% ו-25.5%, בהתאמה). גם שכיחות ההכנסה מעבודה אצל גברים גבוהה בהרבה מזו של הנשים: 13.1% לעומת 7.4%.

שיעור מקבלי הכנסה מהמקורות השונים בקרב ערבים נמוך בהרבה מהשיעור בקרב היהודים. שיעור מקבלי פנסיה בקרב היהודים גדול פי שלושה (35.6% ו-10.9%, בהתאמה). גם שכיחות ההכנסה מעבודה וממקורות אחרים גדולה פי ארבעה. בחינת הבדלים אלה בין יהודים לערבים על פי גיל הקשיש (לוח מס' 2 בנספח) מעלה תמונה לא אחידה. הפער הגדול ביותר בשיעור קבלת פנסיה היה בקבוצות הגיל המבוגרות, 75-79 ו-85 ומעלה (פי 4.4 ו-4.7, בהתאמה). מנגד, הפער הקטן ביותר היה בקרב בני 70-74 (פי 2.1). כמו כן, בעוד שהקשישים הערבים המבוגרים בני 80 ומעלה אינם עובדים כ-3% מעמיתיהם היהודים דיווחו על הכנסה מעבודה. פער גדול מאוד בקבלת הכנסה ממקורות אחרים בולט במיוחד בקרב בני 60-64 (פי 9.1) – קבוצה הכוללת נשים בלבד – ובני 80-84 (פי 7.9). שיעור מקבלי קצבאות זקנה ושאיירים בקרב יהודים היה גבוה משיעורם בקרב ערבים, כמעט באותה מידה בכל קבוצות הגיל שמתחת ל-80 שנה. בקרב בני 80 ומעלה התמונה מתהפכת. כ-98% מהקשישים הערבים בני 80 ומעלה מקבלים קצבאות זקנה ושאיירים לעומת 94% מהיהודים. ההבדלים הללו בין יהודים לערבים מוסברים בעיקר בדפוסי ההשתתפות בכוח העבודה (בעיקר שיעור השתתפות נמוך של נשים) ודפוסי תעסוקה שונים (כאשר חלק ניכר מהערבים לא שייכים לתוכניות פנסיה לשכירים).

בהשוואה לקשישים ותיקים, בולטים במיוחד אצל העולים הן השיעור הזניח של מי שצברו פנסיה (0.3% בלבד לעומת 42.4% בקרב הוותיקים) והן השיעור הגבוה מאוד (35.4%) של הכנסות שיש להם ממקורות אחרים. גם שכיחות ההכנסה מעבודה בקרב העולים נמוכה מאוד (4.7% לעומת 10.7% בקרב הוותיקים). יש לזכור כי תופעה זו היא תוצאה של העדר היכולת של העולים לצבור פנסיה ולחשתלב בשוק העבודה לאחר שעלו. ההכנסה ממקורות אחרים קשורה אף היא בעלייתם שכוללת תמיכות משרד השיכון עבור דיור ותמיכות ממשלתיות אחרות המוענקות לעולים.

שיעור הקשישים מקבלי הכנסה מהמקורות השונים שונה אף הוא בין סוגי משק הבית (לוח מס' 3 בנספח): שיעור גבוה למדי של מקבלי פנסיה היה בקרב הגברים היחידים והנשים היחידות (49.5% ו-40.7%, בהתאמה), שיעור גבוה למדי (12%) של מקבלי הכנסה מעבודה היה בקרב הזוגות, ושיעור גבוה מאוד (33%) של מקבלי הכנסות ממקורות אחרים היה בקרב קשישים המתגוררים עם בני אדם נוספים, בדרך כלל קרובי משפחה – דפוס מגורים שמאפיין את העולים. שיעור נמוך למדי (77%) של מקבלי קצבת זקנה ושאיירים נצפה בקרב זוגות עם או בלי ילדים. ממצא זה מתיישב עם העובדה שחלק מהנשים הנשואות אינן מבוטחות בזכות עצמן, ולכן גם אינן זכאיות לקצבת זקנה בזכות עצמן.

שיעור המקבלים הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי גדל עם הגיל, ככל הנראה גם משום שהמצב המשפחתי משתנה, וגם ומשום שאישה שהיתה נשואה בגיל צעיר ואינה זכאית לקצבת הזקנה, זכאית עם ההתאלמנות לקצבת שאירים. כמו כן יורד שיעור מקבלי הכנסה מפנסיה, כיוון שהקשישים ביותר לא צברו די זכויות לפנסיה בארץ.

בעקבות גל העלייה הגדול בשנים 1990-1997, השתנה מאוד הרכב האוכלוסייה הישראלית בכלל ואוכלוסיית הקשישים בפרט בהשוואה לשנים קודמות. שינוי זה השפיע על דפוסי ההכנסה ורמות ההכנסה של הקשישים. לכן כדי להשוות בצורה נכונה יותר בין נתוני סקר קשישים 1997 לסקר קשישים 1985, יש להוציא את קבוצת העולים מסקר קשישים 1997, ובהשוואות נתייחס רק לקשישים הוותיקים.

בלוחות מס' 4 ו-5 יחד עם לוחות מס' 4 ו-5 בנספח, מוצגים נתונים על מקורות ההכנסה של קשישים וותיקים לפי מין וגיל, לשנים 1985 ו-1997. ניתן לראות גידול בשיעור הקשישים המקבלים קצבת זקנה מהביטוח הלאומי בזכות עצמם, מ-70% ב-1985 לכדי 86% ב-1997. אמנם כמעט אין הבדל בין השנים הללו בשיעור מקבלי הקצבה בקרב הגברים, אך גידול זה נגרם מהרחבת היקף הנשים שמקבלות קצבה בזכות עצמן. ההישגים הבולטים ביותר בכיסוי הפנסיוני נצפו בקרב נשים. שיעור המקבלות פנסיה מעבודה בגיל הזקנה עלה מ-21% ב-1985 ל-32.5% ב-1997 – גידול של 54%, פי שניים מהגידול בכיסוי הפנסיוני בקרב הגברים, אף שגם לגביהם התרחב הרחבה ניכרת הכיסוי הפנסיוני מ-47% ל-59%. ההבדלים הבולטים בהיקף קבלת קצבאות זקנה ושיעור קבלת פנסיה מעבודה בעשור האחרון בקרב הנשים נובעים מכמה סיבות:

א. שיעורי השתתפות בעבודה של נשים הלכו וגדלו, בייחוד בקרב נשים הקרובות לגיל הפרישה. כך למשל, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב בנות 55-64 עלה מ-24.9% ב-1985 ל-32.7% ב-1997. יש להניח כי יותר נשים בקבוצות גיל אלה צברו זכויות הן לקצבאות זקנה והן לפנסיה ממקום העבודה.

ב. שינוי בחוק הביטוח הלאומי ב-1996, אשר קבע זכאות לקצבאות זקנה בסיסיות גם לעקרות בית, שהיו זכאיות עד אז רק לתוספת במסגרת הקצבה ששולמה לבן זוגן.

ישנו צמצום בשיעור הקשישים העובדים בגיל זקנה, מ-16% ב-85 ל-11% ב-1997. ייתכן כי הירידה נובעת בין השאר מהעובדה שיותר קשישים כיום זכאים להכנסה מפנסיה, והצורך לעבוד כדי להתפרנס מצטמצם. כמו כן יש להניח שהשינויים בשוק העבודה הקשו על האפשרויות של הקשיש להשתלב בשוק העבודה.

לוח מס' 4: שיעור קשישים וותיקים* המקבלים הכנסה מהמקורות השונים, לפי מין (אחוזים)

מין	מספר קשישים (אלפים)	מקור הכנסה		
		ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה אחר

1997

סך הכול	492.7	86.3	42.4	10.7	14.9
גברים	184.6	94.9	58.9	14.8	20.2
נשים	308.1	81.1	32.5	8.3	11.7

1985

סך הכול	369.9	70.3	30.8	16.0	23.3
גברים	140.0	94.2	46.8	26.7	26.9
נשים	229.9	55.8	21.0	9.5	21.1

* לא כולל מי שעלו לישראל לאחר שנת 1989.

לוח מס' 5: שיעור קשישים וותיקים המקבלים הכנסה מהמקורות השונים, לפי גיל (אחוזים)

גיל	מספר קשישים (אלפים)	מקור הכנסה		
		ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה אחר

1997

סך הכול	492.7	86.3	42.4	10.7	14.9
*64-60	76.3	69.2	26.3	19.9	6.9
69-65	130.8	88.4	48.1	13.5	11.5
74-70	116.3	87.7	46.6	10.7	14.5
79-75	85.2	88.7	46.8	5.8	22.6
80+	84.1	94.2	38.0	3.3	20.3

1985

סך הכול	369.9	70.3	30.8	16.0	23.4
*64-60	75.3	41.5	23.6	18.1	19.8
69-65	93.5	71.5	37.3	25.2	25.3
74-70	101.7	79.6	33.9	14.7	22.0
79-75	60.0	82.3	31.4	7.9	25.4
80+	39.4	80.6	20.5	6.1	26.2

* קבוצת הגיל 64-60 כוללת נשים בלבד.

כפי שהתקבל גם בשנת 1985, שיעור מקבלי הכנסה מפנסיה יורד במידה מסוימת עם הגיל, מ-48% בקרב בני 65-69 ל-38% בקרב בני 80 ומעלה. השיעור בקרב בני 60-64, הכולל נשים בלבד, נמוך במיוחד: 26.3% בלבד. גם שיעור המדווחים על הכנסה מעבודה ומקצבאות הזקנה והשאירים של המוסד יורד עם הגיל.

בחינת גודל השינויים בשיעורי הקשישים המקבלים הכנסה מהמקורות השונים במהלך העשור לפי גיל ומין מראה תמונה לא אחידה (לוחות מס' 4-5 בנספח). השיפור בכיסוי הפנסיוני בקרב כלל הקשישים הוותיקים הקיף את כל קבוצות הגיל והוא גדל עם הגיל. בקרב בני 80 ומעלה השיפור היה בשיעור של 85% לעומת 29% בקרב בני 65-69. תמונה דומה התקבלה לגבי הגברים, אם כי השיפור פחות בולט: 60% בקרב בני 80 ומעלה ו-5% בלבד בקרב בני 65-69. לעומתם, השיפור בכיסוי הפנסיוני בקרב נשים היה גדול יותר והקיף את כל קבוצות הגיל והוא גדל עם הגיל. השיפור הגדול ביותר היה בקרב בנות 80 ומעלה ובנות 65-69 (170% ו-81% בהתאמה).

בעוד שבקרב הגברים הצטמצם שיעור הקשישים העובדים בכל קבוצות הגיל, בקרב הנשים גדל שיעור העובדות בנות 60-64, 70-74 ו-75-79 בשיעורים של 10%, 30% ו-31% בהתאמה. הגידול בשיעור הנשים העובדות נובע בחלקו מהמגמה של דחיית פרישה מהעבודה (באופן מוחלט או חלקי). הגידול בשיעור הנשים המקבלות קצבת זקנה במהלך העשור הקיף את כל קבוצות הגיל אולם הוא לא היה אחיד. הגידול הגדול ביותר היה בקרב בנות 60-64 ו-65-69 (67% ו-49%, בהתאמה). מנגד, הגידול הקטן ביותר נצפה בקרב בנות 75-79 (20%).

צירופי מקורות ההכנסה של הפרט

עד כה פורטה קבלת ההכנסה מכל מקור הכנסה בנפרד. לוח מס' 6 להלן מציג את התפלגות כלל הקשישים לפי צירופי מקורות הכנסותיהם, ולפי מין וקבוצת אוכלוסייה.

עבור יותר משליש (35.5%) מהקשישים, קצבת הביטוח הלאומי היא מקור ההכנסה היחיד ולעוד 26.2% יש הכנסה משני המקורות – ביטוח לאומי ופנסיה מעבודה. רק ל-3.4% מהקשישים יש הכנסה מביטוח לאומי ומעבודה בלבד. לחלק ניכר מן העובדים יש גם הכנסות נוספות כגון פנסיה. כ-12% מהקשישים דיווחו על העדר הכנסה כלשהי. רובם המוחלט (94%) של הקשישים שדיווחו על העדר הכנסה הוא נשים עקרות בית נשואות שאינן זכאיות לקצבת זקנה בזכות עצמן, אולם זכאיות לתוספת במסגרת הקצבה ששולמה לבן זוגן. נשים תלויות יותר מגברים בקצבת הביטוח הלאומי: אצל 40% מהנשים קצבת הביטוח הלאומי היא מקור ההכנסה היחיד, לעומת 28% מהגברים. כמו כן, כ-17% מהנשים דיווחו על העדר הכנסה, לעומת 2% בלבד מהגברים. בחלוקה לפי לאום ניתן לראות שהרוב הגדול (64%) של הקשישים הערבים מתקיימים מקצבת הביטוח הלאומי בלבד, וכחמישית (19.7%) דיווחו על העדר הכנסה כלשהי.

לוח מס' 6: צירופי מקורות ההכנסה של קשישים, לפי מין וקבוצת אוכלוסייה (אחוזים)

מין וקבוצת אוכלוסייה	סך הכול קשישים (אלפים)	מקור הכנסה						סך הכול
		ביטוח לאומי בלבד	ביטוח לאומי ופנסיה בלבד	ביטוח לאומי (עבודה ועבודה)	ביטוח לאומי ופנסיה ופנסיה	ביטוח לאומי אחר	לא דווחת הכנסה	
סך הכול	619.8	35.5	26.2	3.4	2.3	11.3	9.6	11.7
גברים	226.5	27.6	36.5	4.8	3.1	12.5	13.4	2.1
נשים	393.3	40.1	20.2	2.6	1.9	10.6	7.4	17.2
יהודים	575.0	33.3	27.4	3.6	2.5	11.9	10.2	11.1
ערבים	44.8	63.9	9.8	1.0	0.8	3.5	1.3	19.7
ותיקים	492.7	33.0	32.9	3.9	2.9	6.8	10.1	10.4
עולים*	127.1	45.5	0.2	1.7	-	28.5	7.5	16.6

* עולה הוא מי שעלה לישראל לאחר שנת 1989.

העולים תלויים לקיומם בקצבת הביטוח הלאומי ובהכנסה ממקורות אחרים (עיקרה מהטבות ותמיכות ממשרדים ממשלתיים וציבוריים, כמו השתתפות בתשלום שכר דירה הממומנת על ידי משרד השיכון). כ-46% מהקשישים העולים מתקיימים מקצבת הביטוח הלאומי בלבד ו-29% נוספים מתקיימים משני המקורות - קצבת ביטוח לאומי והכנסה אחרת.

מקורות והרכב ההכנסה של משקי הבית של קשישים

מקורות ההכנסה

כאמור, אנו מתייחסים למשקי בית שבהם לפחות אחד מבני הזוג הוא קשיש, כלומר אישה בגיל 60 ומעלה או גבר בגיל 65 ומעלה. הכנסת משק הבית כללה את כל ההכנסות של הקשיש ובן זוגו, גם אם בן הזוג לא היה קשיש.

לוח מס' 7 מציג את שיעורי משקי הבית בעלי הכנסה ממקורות שונים, לפי קבוצת אוכלוסייה. כמובן ששיעור משקי הבית בעלי הכנסה ממקורות שונים גבוה יותר מהשיעור המקביל אצל הקשישים כיחידים, כפי שהוצג בפרק הקודם. שיעור משקי בית המקבלים קצבת זקנה או שאירים מהמוסד לביטוח לאומי הוא 95%, ול-44% ממשקי הבית היתה הכנסה מפנסיה. לכ-16% ממשקי הבית היתה הכנסה מעבודה ולכ-28% היתה הכנסה ממקורות אחרים.

לוח מס' 7: שיעור משקי הבית של קשישים המקבלים הכנסה מהמקורות השונים, לפי קבוצת אוכלוסייה (אחוזים)

קבוצת אוכלוסייה	מספר משקי בית (אלפים)	מקור הכנסה		
		ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה אחר
סך הכול	443.4	94.8	43.9	16.1
יהודים	410.9	94.8	46.3	17.0
ערבים	32.5	94.5	13.8	4.0
ותיקים	354.1	95.3	54.9	17.9
עולים*	89.3	92.8	0.5	8.6

* עולה הוא מי שעלה לישראל לאחר שנת 1989.

הבדלים בולטים נצפו בשיעור מקבלי פנסיה בין יהודים לערבים ובין ותיקים לעולים גם ברמה של משק בית. ל-14% ממשקי הבית הערביים ולכ-0.5% בלבד מהעולים יש הכנסה מפנסיה. כל משק בית שני של עולים מקבל הכנסה ממקורות אחרים שעיקרה הטבות ותמיכות ממשרדים ממשלתיים שונים. למשקי הבית הערביים כמעט אין הכנסה מעבודה שכירה או עצמאית וממקורות אחרים (4%-5.8%, בהתאמה).

בלוח מס' 8 מוצגים מקורות ההכנסה של משקי הבית של קשישים וותיקים בשנים 1985 ו-1997, לפי סוג משק הבית. בדומה ל-1985, במשקי בית של וותיקים הכוללים שני בני זוג, עם או בלי ילדים, נמצאו השיעורים הנמוכים ביותר יחסית של מקבלי קצבת זקנה ושאירים. זאת מפני שגילם של חלק מבני הזוג האלה נמוך מהגיל המזכה אותם בקצבה. לעומת זאת, בקרב גברים

יחידים, זוגות וזוגות עם ילדים, הזכאות לפנסיה מעבודה היא הגבוהה ביותר (56.1%, 67.1% ו-55.7%, בהתאמה). כמו כן, לשיעור גבוה יחסית של זוגות עם ילדים וזוגות ללא ילדים יש הכנסה מעבודה שכירה או עצמאית (33.5% ו-26.4%, בהתאמה).

לוח מס' 8: שיעור משקי הבית של קשישים וותיקים* המקבלים הכנסה מהמקורות השונים,

לפי סוג משק בית (אחוזים)**

מקור הכנסה				מספר משקי בית (אלפים)	סוג משק הבית
אחר	עבודה	פנסיה	ביטוח לאומי		
1997					
22.8	17.9	54.9	95.3	354.1	סך הכול
25.8	11.0	56.1	96.6	29.8	גבר יחיד
22.3	7.6	46.5	97.7	109.3	אישה יחידה
26.6	26.4	67.1	93.3	130.2	זוג בלבד
16.7	33.5	55.7	91.4	38.1	זוג עם ילדים
24.0	6.0	49.6	96.0	5.8	גבר עם ילדים
12.7	10.6	38.4	98.7	27.3	אישה עם ילדים
20.5	11.6	35.2	96.6	13.6	אחר
1985					
25.4	21.5	38.4	91.0	273.1	סך הכול
24.5	18.6	46.0	96.3	19.1	גבר יחיד
25.4	6.2	31.3	95.4	81.2	אישה יחידה
30.1	34.4	47.8	87.9	106.9	זוג בלבד
19.7	32.8	41.5	82.7	29.1	זוג עם ילדים
21.5	18.8	31.4	96.9	3.8	גבר עם ילדים
17.0	5.5	17.2	95.6	22.2	אישה עם ילדים
15.4	16.0	23.7	89.4	10.8	אחר

* לא כולל מי שעלו לישראל לאחר שנת 1989.
** אחוזים מתוך כל קבוצת אוכלוסייה מתאימה.

בעשור האחרון היקף קבלת קצבת זקנה והכיסוי הפנסיוני במיוחד התרחבו בקרב משקי הבית. שיעור משקי הבית הזכאים לפנסיה מעבודה עלה מ-38.4% ב-1985 ל-54.9% ב-1997. העלייה הבולטת ביותר היתה בקרב נשים עם ילדים: 17.2% בשנת 1985 לעומת 38.4% בשנת 1997, ועליה זו גדולה גם בקרב נשים אחרות. שינוי זה נובע מהגידול בשיעור השתתפות הנשים בכוח העבודה, בייחוד בקרב נשים הקרובות לגיל הפרישה, וכן מהשינויים בדפוסי התעסוקה של נשים.

שיעור משקי הבית המקבלים הכנסה מעבודה ירד מ-21.5% ב-1985 לכדי 18% ב-1997. ייתכן שבשל התרחבות היקף הכיסוי הפנסיוני פחת הצורך של הקשישים לעבוד.

צירופי מקורות ההכנסה

לוח מס' 9 מציג את צירופי מקורות ההכנסה של משק בית של קשישים, לפי קבוצת אוכלוסייה. קרוב לשליש (30.4%) ממשקי הבית מתקיימים מקצבת הביטוח הלאומי בלבד, ו-29% נוספים מתקיימים מקצבת הביטוח הלאומי ופנסיה מעבודה. שאר בעלי הפנסיה מתקיימים מצירוף אחר של הכנסות, כלומר עבודה והכנסה אחרת. רק לכ-4% ממשקי הבית יש הכנסה משני המקורות – ביטוח לאומי ועבודה בלבד. משקי הבית הערביים מתקיימים בעיקר מקצבת הביטוח הלאומי: ל-74% ממשקי הבית הערביים יש הכנסה מקצבת הביטוח הלאומי בלבד. משקי הבית של עולים מתקיימים בעיקר מקצבת הביטוח הלאומי ומהכנסה ממקורות אחרים: קרוב למחציתם (46.4%) מתקיימים מקצבה בלבד ועוד כ-39% מתקיימים מקצבת הביטוח הלאומי ומהכנסה ממקורות אחרים.

לוח מס' 9: צירופי מקורות ההכנסה של משקי בית של קשישים, לפי קבוצת אוכלוסייה

(אחוזים)

קבוצת אוכלוסייה	סך הכול משקי בית (אלפים)	מקור הכנסה						סך הכול
		ביטוח לאומי בלבד	ביטוח לאומי ופנסיה	ביטוח לאומי ועבודה	ביטוח לאומי פנסיה ועבודה	ביטוח לאומי ואחר	צירוף אחר	
סך הכול	443.4	30.4	29.0	4.2	5.2	14.9	15.6	0.7
יהודים	410.9	27.0	30.3	4.3	5.6	15.7	16.7	0.4
ערבים	32.5	74.0	12.5	2.3	0.5	4.6	2.4	3.7
ותיקים	354.1	26.4	36.2	4.5	6.6	8.9	16.8	0.6
עולים	89.3	46.4	0.3	2.9	-	38.7	10.9	0.8

הרכב הכנסות משקי הבית

נוסף על דפוסי ההכנסה של משקי הבית, חשוב לבחון את משקלו של כל מקור הכנסה. הכוונה למשקל של כל מקור הכנסה מתוך סך ההכנסות של כלל משקי הבית. הניתוח נעשה לגבי החלק של סך הכנסות כל משקי הבית ממקור מסוים, מתוך סך הכנסות משקי הבית מכל המקורות. נציין שדרך אחרת לחשב את משקלו של מקור הכנסה היא ממוצע משוקלל של המשקל שמקור ההכנסה מהווה מסך הכנסות משק הבית (לוח מס' 7 בנספח). צפוי היה שיתקבלו תוצאות שונות

בשתי השיטות, וככל ששונות ההכנסה גדולה יותר ההבדלים גדולים יותר. ההבדלים נובעים מהעובדה שבשיטה השנייה מייחסים למעשה משקל זהה למשקי בית, בעוד בשיטה הראשונה מייחסים משקל גדול יותר למשק בית עם הכנסה יותר גבוהה. בלוח מס' 10 ובלוח מס' 8 בנספח מוצגים, בהתאמה, הרכב הכנסות והכנסה ממוצעת מהמקורות השונים של משקי הבית לפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית. ניתן לראות שקיימים הבדלים גדולים בהרכב ההכנסות בין משקי הבית, בייחוד במשקל ההכנסה מקצבת ביטוח לאומי ופנסיה. קצבת הביטוח לאומי הממוצעת לכל משקי הבית היתה 1,450 ש"ח (1,530 ש"ח למשקי הבית שדיווחו שהם מקבלים את הקצבה), והיא מהווה כ-35% מכלל הכנסות משקי הבית. הקצבה מהווה מקור הכנסה עיקרי של משקי הבית הערביים ומשקי הבית של העולים.

לוח מס' 10: הרכב הכנסות משקי הבית של קשישים מהמקורות השונים, לפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית (אחוזים)

קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית	סך הכול משקי בית (אלפים)	הכנסה ממוצעת מכל המקורות (ש"ח)*	מקור הכנסה**				
			סך הכול	ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה	אחר
סך הכול	443.4	4,186	100.0	34.6	31.4	21.1	12.8
יהודים	410.9	4,348	100.0	33.1	32.2	21.5	13.2
ערבים	32.5	2,138	100.0	74.3	11.9	10.3	3.5
ותיקים	354.1	4,628	100.0	30.0	35.5	23.0	11.5
עולים	89.3	2,434	100.0	69.6	0.6	6.6	23.2
גבר יחיד	32.8	4,657	100.0	27.6	31.0	27.3	14.1
אישה יחידה	119.0	2,860	100.0	46.7	29.9	9.0	14.4
זוג בלבד	150.8	5,718	100.0	24.9	38.1	24.6	12.4
זוג עם ילדים	49.6	4,796	100.0	33.0	27.7	30.6	8.7
גבר עם ילדים	10.1	2,761	100.0	49.2	21.4	10.6	18.8
אישה עם ילדים	47.9	2,389	100.0	61.3	19.3	5.8	13.6
אחר	33.2	3,630	100.0	53.7	10.2	20.6	15.4

* ההכנסה נקובה במחירים שוטפים של תקופת הסקר.
 ** המספרים בלוח הם המשקל שמהווה מקור הכנסה מסוים מסך הכנסות משקי הבית.

הקצבה הממוצעת למשקי הבית הערביים ומשקי הבית של העולים היתה 1,588 ש"ח ו-1,693 ש"ח, בהתאמה (1,681 ש"ח ו-1,825 ש"ח, בהתאמה, למשקי בית שדיווחו שהם מקבלים את הקצבה). משקלה של ההכנסה מקצבת הביטוח הלאומי בסך הכנסות משקי הבית מהווה כ-74% בקרב הערבים וכ-70% בקרב העולים. לעומתם, הקצבה הממוצעת למשקי בית יהודיים ומשקי

בית של וותיקים היתה 1,439 ש"ח ו-1,389 ש"ח, בהתאמה (1,518 ש"ח ו-1,457 ש"ח, בהתאמה, למשקי בית שדיווחו שהם מקבלים את הקצבה). משקלה של ההכנסה מקצבה מהווה כ-33% בקרב יהודים ו-30% בקרב וותיקים. עיקר ההשלמה לקצבה במשקי הבית היהודיים והוותיקים מקורה בפנסיה מעבודה (32% ו-36% מכלל ההכנסות של קבוצות אלה, בהתאמה), והפנסיה הממוצעת היתה 1,340 ש"ח ו-1,644 ש"ח, בהתאמה (3,109 ש"ח ו-2,991 ש"ח, בהתאמה, למשקי בית שדיווחו על הכנסה מפנסיה). בקרב ערבים, הפנסיה מהווה רק כ-12% מהכנסותיהם והיתה 254 ש"ח בממוצע בלבד (1,833 ש"ח למשקי בית שדיווחו על הכנסה מפנסיה). בקרב העולים, כאמור, אין כמעט ביטוי לפנסיה בהרכב ההכנסות. אפשר להסביר זאת בדפוסי ההשתתפות בכוח העבודה ודפוסי התעסוקה של הערבים ובהעדר יכולתם של העולים לצבור זכויות פנסיה בסמוך לעלייתם.

ההכנסה מעבודה משמעותית במיוחד לגבי האוכלוסייה הוותיקה ומהווה כ-23% מכלל הכנסותיה. ההכנסה הממוצעת מעבודה למשקי בית הוותיקים היתה 1,066 ש"ח (5,940 ש"ח למשקי בית שדיווחו על הכנסה מעבודה). בולט במיוחד השיעור הגבוה (23%) של משקל ההכנסה ממקורות אחרים בקרב משקי הבית של העולים, ורמתה הממוצעת היתה 565 ש"ח (1,148 ש"ח לעולים שדיווחו על הכנסה ממקורות אחרים). לעומתם, ההכנסות ממקורות אחרים מהוות רק כ-12% מהכנסותיהם של הוותיקים ו-4% מהכנסות הערבים.

בחינת הרכב הכנסות משקי הבית על פי סוג משק הבית מעלה, שנשים המתגוררות עם ילדיהן ומשקי בית של קשישים המתגוררים עם בני אדם נוספים, בדרך כלל קרובי משפחה, מתקיימים בעיקר מקצבאות הביטוח הלאומי. 61.3% מהכנסת הנשים המתגוררות עם ילדיהן ו-53.7% מהכנסת משקי בית של קשישים המתגוררים עם בני אדם נוספים (בדרך כלל קרובי משפחה) מגיעה מקצבת הביטוח הלאומי. הקצבה הממוצעת היתה 1,464 ש"ח ו-1,950 ש"ח, בהתאמה. ההשלמה מפנסיה היא 19% ו-10% מסך כל ההכנסה, בהתאמה. יש להניח שקבוצות אלה לא צברו זכויות פנסיה רבות. עם זאת, יש לזכור כי הנתונים אינם כוללים את הכנסות הילדים במשק הבית, כך שרמת החיים הכללית של חלק ממשקי הבית עם ילדים עשויה להיות גבוהה יותר. מרכיב קצבת הביטוח הלאומי בהכנסות הזוגות נמוך יחסית (25%), בעוד מרכיב הפנסיה גבוה (38%). הקצבה הממוצעת היתה 1,424 ש"ח והפנסיה הממוצעת היתה 2,176 ש"ח (1,535 ש"ח ו-3,759 ש"ח, בהתאמה, למשקי בית שדיווחו על הכנסה ממקורות אלה). ביתר משקי הבית משקל ההכנסה מפנסיה היה נמוך בהרבה.

בלוח מס' 11 מוצג הרכב הכנסות משקי הבית של קשישים מהמקורות השונים ב-1985 ו-1997, לפי סוג משק בית. במהלך העשור חל שינוי גדול בהרכב הכנסות משקי הבית. מרכיב ההכנסה הגדול ביותר של משקי הבית הוותיקים כיום הוא פנסיה מעבודה (35.5%), בעוד שב-1985 עיקר ההכנסה הגיעה מקצבת הביטוח הלאומי (38%), וההכנסה מפנסיה היוותה כ-22% בלבד מסך ההכנסות. אף ששיעור הקשישים העובדים כיום פחת, ההכנסה מעבודה מהווה 23% מהכנסות משקי הבית, לעומת 18% ב-1985. השינוי המשמעותי ביותר במשקל ההכנסה מפנסיה בסך

הכנסות משקי הבית היה בקרב נשים המתגוררות עם ילדיהן. המשקל עלה מ-9% ב-1985 לכדי 30% ב-1997 – גידול של יותר מפי שלושה, אולם קצבת הביטוח הלאומי נשארה מקור ההכנסה העיקרי שלהן. עם זאת, גם משקל ההכנסה מעבודה עלה מאוד בקרב נשים אלו, מ-2.6% ל-8.1% – גידול של יותר מפי שלושה.

לוח מס' 11: הרכב הכנסות משקי הבית של קשישים וותיקים* מהמקורות השונים, לפי סוג משק הבית (אחוזים)

סוג משק הבית	הכנסה ממוצעת (ש"ח)**	מקור הכנסה				
		סך הכול	ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה	
1997						
סך הכול	4,628	100	30	36	23	11
גבר יחיד	4,947	100	26	32	28	14
אישה יחידה	2,950	100	45	32	9	14
זוג בלבד	6,180	100	22	41	26	11
זוג עם ילדים	5,384	100	28	31	34	7
גבר עם ילדים	3,277	100	44	32	10	14
אישה עם ילדים	2,754	100	53	29	8	10
אחר	4,779	100	36	19	33	12
1985						
סך הכול	3,383	100	38	22	18	22
גבר יחיד	2,946	100	37	26	11	26
אישה יחידה	2,532	100	47	18	5	29
זוג בלבד	4,293	100	32	25	23	20
זוג עם ילדים	3,587	100	37	19	28	17
גבר עם ילדים	2,605	100	46	20	15	19
אישה עם ילדים	2,286	100	60	9	2	28
אחר	3,145	100	40	14	25	21

* לא כולל מי שעלו לישראל לאחר שנת 1989.
 ** ההכנסה נקובה במחירים של תקופת חסוקר. נתוני ההכנסה לשנת 1985 קודמו ל-1997, לפי השינוי בשכר הממוצע.

כאשר מחלקים את כלל משקי הבית של הקשישים לחמישונים לפי רמת הכנסתם¹, ניתן לראות באופן בולט את השוני בין הקבוצות. ההכנסה הממוצעת בקרב הקשישים העניים ביותר

¹ חמש קבוצות משקי בית בגודל זהה הממוינות על פי רמת ההכנסה של משקי הבית: בחמישון התחתון נמצאים 20% של משקי הבית עם ההכנסות הנמוכות ביותר, ובחמישון העליון 20% של משקי הבית עם ההכנסות הגבוהות ביותר.

(החמישון התחתון) היתה 1,300 ש"ח ב-1997, ויש להניח שרובם קשישים יחידים. בקבוצה זו היוותה הקצבה 98% מכלל הכנסות הקשישים. בחמישון השלישי היוותה קצבת הזקנה כ-53% מכלל ההכנסות, ובחמישון העליון - 14% בלבד. במקביל, ניתן לראות שמשקלה של ההכנסה מפנסיה עולה ככל שעולה הכנסת הקשישים: מ-0.4% בחמישון התחתון ל-37% מכלל הכנסות הקשישים בחמישון העליון.

לוח מס' 12: הרכב הכנסות משקי הבית של קשישים מהמקורות השונים, לפי חמישוני

הכנסה (אחוזים)

חמישון	הכנסה ממוצעת מכל המקורות (ש"ח)*	מקור הכנסה				אחר
		סך הכול	ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה	
תחתון	1,300	100.0	98.3	0.4	0.1	0.2
2	1,944	100.0	82.0	9.6	0.4	8.0
3	2,900	100.0	52.7	27.7	3.5	16.1
4	4,408	100.0	32.6	39.8	9.11	15.7
עליון	10,357	100.0	13.6	36.9	36.4	13.1

* ההכנסה נקובה במחירים שוטפים של תקופת הסקר.

רמת ההכנסה

ההכנסה של הפרט

בלוח מס' 13 מוצגת התפלגות הקשישים לפי הכנסה כוללת כאחוז מן השכר הממוצע במשק, ולפי מין וקבוצת אוכלוסייה. ההכנסה חושבה ביחס לשכר הממוצע בחודש ינואר 1998 – החודש האמצעי של תקופת הסקר. שיעור הקשישים שהכנסתם הכוללת גבוהה מהשכר הממוצע הוא כ-11%. שיעור הגברים בעלי הכנסה זו גדול פי ארבעה מהשיעור בקרב הנשים (20% ו-5.7%, בהתאמה). בחלוקה על פי לאום, ניתן לראות ששיעור הקשישים היהודים שהכנסתם גבוהה מהשכר הממוצע הוא כ-12%, לעומת 2.3% בלבד מהקשישים הערבים. במקביל, כ-89% מהקשישים הערבים מתקיימים מהכנסות הנמוכות ממחצית השכר הממוצע, לעומת 63% מהקשישים היהודים. ההבדלים בין הקשישים היהודים והערבים בחלקם נובעים ממבנה התעסוקה השונה בתקופת העבודה. הערבים מתרכזים בענפי כלכלה שאין בהם חובה לחסוך לפנסיה ובמשלחי יד שבהם השכר נמוך. ההכנסה הכוללת של הקשישים העולים נמוכה מזו של הוותיקים. רק לכ-1% מהעולים יש הכנסות הגבוהות מהשכר הממוצע וכ-88% מהם מתקיימים מהכנסות הנמוכות ממחצית השכר הממוצע.

לוח מס' 13: הכנסה הכוללת של קשישים כאחוז מהשכר הממוצע*, לפי מין וקבוצת אוכלוסייה (אחוזים)

מין וקבוצת אוכלוסייה	סך כל הקשישים (אלפים)	סך הכול	עד ¼ השכר הממוצע	¼ - ½ השכר הממוצע	½ - ¾ השכר הממוצע	¾ עד מלוא השכר הממוצע	מעל השכר הממוצע
סך הכול	619.8	100.0	26.6	38.3	15.6	8.7	10.9
גברים	226.5	100.0	9.9	31.8	23.8	14.5	20.0
נשים	393.3	100.0	36.2	42.0	10.9	5.3	5.7
יהודים	574.9	100.0	25.5	37.4	16.3	9.2	11.6
ערבים	44.9	100.0	40.0	49.2	6.4	2.1	2.3
ותיקים	492.7	100.0	27.5	31.4	17.0	10.6	13.5
עולים	127.1	100.0	22.8	65.1	9.9	1.5	0.8

* שכר ממוצע בחודש ינואר 1998 – החודש האמצעי של תקופת הסקר

בלוח מס' 14 יחד עם לוח מס' 9 בנספת מוצגת התפלגות הקשישים לפי הכנסה כוללת כאחוז מהשכר הממוצע ולפי גיל ומין. ניתן לראות שבקרב כלל הקשישים, גברים ובמידה מסוימת בקרב נשים, ההכנסה יורדת עם העלייה בגיל. בעוד של-59% מהקשישים בגיל 65-69 היתה

הכנסה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע, שיעור זה מגיע ל-76% בקרב בני 85 ומעלה. במקביל, שיעור הקשישים שהכנסתם גבוהה מהשכר הממוצע יורד מ-14.6% בגיל 65-69 ל-6.2% בקבוצת הגיל 85 ומעלה. לעומת זאת, ל-73.5% מהנשים בגיל 60-64 היתה הכנסה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע, ושיעור זה עולה ל-80.9% בגיל 70-74 ויורד ל-80% בגיל 75-79. גם פערי ההכנסה בין גברים ונשים אינם אחידים בקרב קבוצות הגיל השונות. פער גדול מאוד נצפה בקרב בני 74-70. שיעור הגברים בני 74-70 שהכנסתם גבוהה מהשכר הממוצע גדול פי שמונה מהשיעור המקביל בקרב נשים. הפער הקטן ביותר יחסית נצפה בקרב בני 85 ומעלה, ושיעור הגברים שהכנסתם גבוהה מהשכר הממוצע גבוה פי 2.8 מהשיעור בקרב הנשים.

לוח מס' 14: הכנסה כוללת של קשישים כאחוז מהשכר הממוצע, לפי גיל (אחוזים)

גיל	סך כולל הקשישים (אלפים)	סך הכול	עד ¼ השכר הממוצע	¼ - ½ השכר הממוצע	½ - ⅔ השכר הממוצע	% עד מלוא השכר הממוצע	מעל השכר הממוצע
סך הכול	619.8	100.0	26.6	38.3	15.6	8.7	10.9
64-60	96.4	100.0	41.3	32.2	11.5	6.2	8.9
69-65	165.3	100.0	27.4	32.0	15.5	10.6	14.6
74-70	150.9	100.0	27.4	34.9	17.6	9.0	11.1
79-75	104.2	100.0	20.9	42.2	17.7	9.8	9.4
84-80	56.0	100.0	13.9	53.2	17.1	6.6	9.2
85+	47.0	100.0	18.6	57.2	11.4	6.6	6.2

* שכר ממוצע בחודש ינואר 1998 - החודש האמצעי של תקופת הסקר.

בלוח מס' 15 מוצגת התפלגות הקשישים לפי הכנסה כוללת כאחוז מהשכר הממוצע ולפי מספר שנות העבודה בארץ. כ-43% מהקשישים דיווחו שעבדו בארץ 31 שנה יותר ו-21.1% נוספים עבדו 20 עד 30 שנה. ככל שגדל מספר שנות העבודה בארץ כך עולה ההכנסה הכוללת. כך למשל, שיעור הקשישים שהכנסתם גבוהה מהשכר הממוצע היה 2.5% בקרב מי שעבדו בארץ עד 5 שנים, והוא עלה בהדרגה ל-32.6% בקרב מי שעבדו בארץ 31 שנה ויותר.

לוח מס' 15: הכנסה כוללת של קשישים כאחוז מהשכר הממוצע, לפי מספר שנות עבודה בארץ (אחוזים)

מס' שנות עבודה בארץ	סך כולל הקשישים*		רמת ההכנסה				מסך השכר הממוצע	
	אלפים	אחוזים	עד 1/4 שכר ממוצע	1/4 - 1/2 שכר ממוצע	1/2 - 3/4 שכר ממוצע	מעל 3/4 שכר ממוצע		
סך הכול	391.3	100.0	100	21.0	29.3	20.2	12.7	16.8
5-1	37.4	9.6	100	40.0	43.3	12.3	1.9	2.5
10-6	29.5	7.5	100	46.9	35.2	13.9	2.4	1.6
20-11	75.3	19.2	100	30.7	41.0	19.0	6.0	3.3
30-21	82.5	21.1	100	15.0	32.3	29.0	14.6	9.2
+ 31	166.6	42.6	100	10.6	18.4	19.4	19.0	32.6

* כולל רק קשישים שעבדו בארץ.

ההכנסה של משקי הבית

בלוח מס' 16 מוצגת התפלגות משקי הבית של קשישים לפי הכנסה כוללת כאחוז מהשכר הממוצע במשק, ולפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית. כפי שהוזכר קודם, ההכנסה חושבה ביחס לשכר הממוצע בחודש ינואר 1998 – החודש האמצעי של תקופת הסקר. שיעור משקי הבית שהכנסתם הכוללת גבוהה מהשכר הממוצע הוא 20.1%. שיעור משקי הבית של קשישים יהודים בעלי רמת הכנסה זו פי שישה משיעורם של משקי הבית הערביים (21.4% ו-3.3%, בהתאמה). במקביל, ל-49% מסך משקי הבית היתה הכנסה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע, לעומת 46% בקרב היהודים ו-84% בקרב הערבים. מצבם הכלכלי של העולים פחות טוב ממצבם של הוותיקים. בעוד של-2% ממשקי הבית של העולים היתה הכנסה מעל לשכר הממוצע, ל-73% מהם היתה הכנסה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע. בסך הכול מצבם הכלכלי של משקי בית יהודיים ומשקי בית של וותיקים טוב בהרבה בהשוואה למשקי בית ערביים ומשקי בית של עולים. כאמור, מדובר רק בהכנסות שוטפות ללא הון ונכסים לא נזילים כמו קרקעות ומבנים. ההכנסה הממוצעת השוטפת של משק בית יהודי הגיעה לכ-4,350 ש"ח, לעומת כ-2,140 ש"ח של משק בית ערבי – פער של 100%. ההכנסה הממוצעת השוטפת של משקי הבית של קשישים וותיקים היתה כ-4,600 ש"ח, לעומת כ-2,430 ש"ח למשקי בית של עולים – פער של 80%.

כאשר בוחנים את ההכנסה של משקי הבית לפי סוג משק הבית מתברר, שהמצב של זוגות וזוגות עם ילדים הוא הטוב ביותר, יחסית. מנגד, מצבן הכלכלי של נשים יחידות או המתגוררות עם ילדיהן הוא הגרוע ביותר, יחסית. יותר משליש מהזוגות וכ-28% מהזוגות המתגוררים עם ילדיהם נהנים מהכנסה הגבוהה מהשכר הממוצע, לעומת 5.1% בלבד מהנשים המתגוררות עם

ילדיהן וכ-9% מהנשים היחידות. במקביל, לכ-79% מהנשים המתגוררות עם ילדיהן היתה הכנסה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע, לעומת כ-28% בלבד מהזוגות. ההכנסה הממוצעת של משקי בית של זוגות בלבד הגיעה לכ-5,700 ש"ח לעומת כ-2,400 ש"ח בלבד במשקי בית של נשים המתגוררות עם ילדיהן. נזכיר כאן שהנתונים אינם כוללים את הכנסות הילדים במשקי הבית, כך שרמת החיים הכללית של חלק ממשקי הבית עשויה להיות גבוהה יותר.

לוח מס' 16: הכנסה כוללת של משקי בית של קשישים כאחוז מהשכר הממוצע, לפי קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית (אחוזים)

קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית	סך הכול	עד ¼ השכר הממוצע	¼ - ½ השכר הממוצע	½ - ¾ השכר הממוצע	מעל השכר הממוצע	הכנסה ממוצעת (ש"ח)
סך הכול	100.0	7.5	41.2	20.5	10.8	4,186
יהודים	100.0	6.1	39.7	21.4	11.4	4,348
ערבים	100.0	24.3	59.3	9.6	3.5	2,138
ותיקים	100.0	8.4	34.1	20.5	12.4	4,628
עולים	100.0	3.6	69.2	20.7	4.5	2,434
גבר יחיד	100.0	11.8	39.3	18.0	10.7	4,657
אישה יחידה	100.0	9.2	54.0	19.2	8.7	2,860
זוג בלבד	100.0	5.3	22.8	22.5	15.4	5,718
זוג עם ילדים	100.0	8.1	29.8	22.2	11.9	4,796
גבר עם ילדים	100.0	4.9	63.1	17.5	4.7	2,761
אישה עם ילדים	100.0	8.1	71.3	11.8	3.8	2,389
אחר	100.0	5.7	47.3	29.6	8.1	3,630

* שכר ממוצע בחודש ינואר 1998 – החודש האמצעי של תקופת הסקר.

בניתוח הרכב ההכנסות לפי חמישוניים שהוצג בלוח מס' 12 בפרק הקודם, ניתן לראות עוד שהיחס בין הכנסת החמישון העליון לתחתון יותר פי שבעה (1,0357 ש"ח ו-1,300 ש"ח, בהתאמה).

כדי לעמוד על השינויים במצבם הכלכלי של משקי הבית של קשישים ותיקים, בלוח מס' 17 מוצגת התפלגות משקי הבית לפי הכנסה כאחוז מהשכר הממוצע וסוג משק הבית בשנים 1985 ו-1997. ההכנסה בשנת 1985 חושבה ביחס לשכר הממוצע בחודש יולי 1985 – החודש האמצעי של תקופת הסקר. כמו כן, נתוני ההכנסה הממוצעת לשנת 1985 קודמו לשנת 1997, על פי השינוי בשכר הממוצע במשק. ניתן לראות שבסך הכול מצבם הכלכלי של משקי הבית הוותיקים השתפר

בעשור האחרון: ההכנסה הממוצעת של משקי הבית הוותיקים עלתה מ-3,383 ש"ח ב-1985 ל-4,628 ש"ח ב-1997 – גידול ריאלי של 37%. השיפור בהכנסה הממוצעת לא היה אחיד בין משקי הבית. השיפור הניכר ביותר היה בקרב גברים יחידים, זוגות המתגוררים עם ילדיהם ומשקי בית של קשישים המתגוררים עם בני אדם נוספים, בדרך כלל קרובי משפחה (68%, 50% ו-52% בהתאמה). מנגד, בקרב נשים המתגוררות עם ילדיהן, נשים יחידות וגברים המתגוררים עם ילדיהם השיפור היה נמוך יותר: בין 17% - 26%.

גם במונחים יחסיים של הכנסה כאחוז מהשכר הממוצע השתפר מצבם של הקשישים ב-1997 לעומת 1985. בהכנסה הנמוכה ביותר, פחות מרבע מהשכר הממוצע, נמצאו רק 8% ממשקי הבית של קשישים ב-1997 לעומת 27% ב-1985. בעוד שב-1985 58% ממשקי הבית התקיימו מהכנסות שרמתן עד מחצית השכר הממוצע, ב-1997 שיעור זה ירד ל-49%. כמו כן, ב-1997 ל-31% ממשקי הבית היתה הכנסה הגבוהה מ-3/4 מהשכר הממוצע, לעומת 26% ב-1985.

לוח מס' 17: הכנסה כוללת של משקי בית של קשישים ותיקים* כאחוז מהשכר הממוצע, לפי

סוג משק הבית (אחוזים)

אחוז השלנו בהכנסה הממוצעת לעומת 1985	הכנסה ממוצעת (ש"ח)**	מעל השכר הממוצע	3-4 עד מלוא השכר הממוצע	1/2 - 1/3 השכר הממוצע	1/4 - 1/2 השכר הממוצע	עד 1/4 השכר הממוצע	סך הכול	סוג משק הבית
1997								
36.8	4,628	24.6	12.4	20.5	34.1	8.4	100.0	סך הכול
67.9	4,947	22.0	11.7	19.6	35.3	11.4	100.0	גבר יחיד
16.5	2,950	9.6	9.5	20.7	50.8	9.4	100.0	אישה יחידה
44.0	6,180	39.1	16.7	21.3	17.6	5.3	100.0	זוג בלבד
50.1	5,384	35.3	14.4	18.7	22.5	9.1	100.0	זוג עם ילדים
25.8	3,277	16.1	5.3	27.9	44.9	5.8	100.0	גבר עם ילדים
20.5	2,754	8.7	5.7	16.7	55.1	13.8	100.0	אישה עם ילדים
52.0	4,779	18.5	7.2	22.5	40.0	11.8	100.0	אחר
1985								
	3,383	16.2	9.1	17.2	30.9	26.6	100.0	סך הכול
	2,946	12.6	5.7	17.2	31.4	33.1	100.0	גבר יחיד
	2,532	11.0	3.4	10.7	29.7	45.2	100.0	אישה יחידה
	4,293	23.0	15.5	22.7	30.8	8.0	100.0	זוג בלבד
	3,587	15.1	7.4	24.1	43.4	10.0	100.0	זוג עם ילדים
	2,605	8.4	8.0	13.3	28.9	41.4	100.0	גבר עם ילדים
	2,286	7.8	4.2	8.3	22.3	57.4	100.0	אישה עם ילדים
	3,145	14.8	8.1	10.5	23.9	42.7	100.0	אחר

* לא כולל מי שעלו לישראל לאחר שנת 1989.

** ההכנסה נקובה במחירים של תקופת הסקר. נתוני ההכנסה ל-85 קודמו ל-97, לפי השינוי בשכר הממוצע.

ההכנסה מתוכניות פנסיה מעבודה

בפרקים הקודמים ראינו שההכנסה מפנסיה מעבודה מהווה מקור הכנסה חשוב לקשישים וותיקים ולקשישים יהודים. בפרק זה נבחן את ההכנסה של הקשישים מתוכניות פנסיה מעבודה והשינויים שחלו בהכנסה זו בעשור האחרון.

ההכנסה מפנסיה של הפרט

בשל השיעור האפסי (0.3%) של מקבלי הכנסה מפנסיה מעבודה בקרב הקשישים העולים, הניתוח יתייחס לוותיקים בלבד. בלוחות מס' 18 ו-19 מוצגת התפלגות הקשישים מקבלי הכנסה מפנסיה לפי הכנסה מפנסיה כאחוז מהשכר הממוצע במשק ולפי מין וגיל, בשנים 1997 ו-1985, בהתאמה. ההכנסה מפנסיה ב-1997 חושבה ביחס לשכר הממוצע במשק בחודש ינואר 1998 – החודש האמצעי של תקופת הסקר. באותה מידה, ההכנסה מפנסיה ב-1985 חושבה ביחס לשכר הממוצע בחודש יולי 1985 – החודש האמצעי של תקופת הסקר.

בכלל מקבלי הפנסיה ב-1997, לכ-64% היתה הכנסה מפנסיה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע ורק לכ-7% היתה הכנסה מפנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע. ממוצע ההכנסה מפנסיה הגיע ל-2,554 ש"ח. ההכנסה מפנסיה יורדת עם הגיל. נזכור שגורם חשוב בקביעת רמת הפנסיה הוא כמובן מספר שנות הוותק וכן השיפור בשכר. נראה שהפורשים החדשים צברו יותר שנות ותק והיו בעלי שכר גבוה יותר מאשר קשישים מבוגרים יותר. ממוצע ההכנסה מפנסיה בקרב בני 65-69 היה 3,086 ש"ח, לעומת 2,023 ש"ח בקרב בני 80 ומעלה. נציין שהפנסיה הנמוכה של 2,333 ש"ח בקרב בני 60-64 נובעת מהעובדה שקבוצת הגיל הזאת כוללת נשים בלבד, שככל הנראה השתכרו שכר נמוך יחסית וצברו פחות שנות וותק. נציין עוד שכיוון שחלק מהנשים היו אולי מועסקות במשרה חלקית, גם זה גורם שהשפיע על שכרן ורמת הפנסיה.

בהשוואה בין גברים לנשים, נוסף על הפער בשיעור מקבלי הפנסיה בין גברים לנשים (58.9% מהגברים הוותיקים מקבלים הכנסה מפנסיה, לעומת 32.5% מהנשים), קיים פער גדול גם ברמת הפנסיה. כ-10% מהגברים המקבלים פנסיה מעבודה הינם בעלי הכנסה מפנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע לעומת 3.8% מהנשים בלבד. הכנסה מפנסיה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע יש לכ-53.5% מהגברים לעומת 75% מהנשים. ממוצע ההכנסה מפנסיה בקרב הגברים היה 3,101 ש"ח לעומת 2,055 ש"ח בקרב נשים – פער של 51%. מובן שהפערים בשכר ובמספר שנות הוותק בין גברים לנשים הם גורם מרכזי להבדלים ביניהם.

בדומה לכלל מקבלי פנסיה מעבודה, עם העלייה בגיל רמת הפנסיה יורדת הן בקרב גברים והן בקרב נשים. הפנסיה הממוצעת בקרב גברים בני 65-69 היתה 3,735 ש"ח לעומת 2,236 ש"ח בקרב בני 80 ומעלה. כמו כן, הפנסיה הממוצעת בקרב נשים בנות 60-64 היתה 2,333 ש"ח לעומת 1,715 ש"ח בקרב בנות 80 ומעלה.

לוח מס' 18: הכנסה מפנסיה של קשישים ותיקים כאחז מהשכר הממוצע, לפי מין וגיל

(אחזים) - 1997

רמת פנסיה ממוצעת (ש"ח)	מעל השכר הממוצע	עד מלוא השכר הממוצע	1/2 - 1/4 השכר הממוצע	1/4 - 1/8 השכר הממוצע	עד 1/8 השכר הממוצע	סך הכול	שיעור מקבלי פנסיה	מספר קשישים המקבלים פנסיה (אלפים)	מין וגיל
------------------------	-----------------	---------------------	-----------------------	-----------------------	--------------------	---------	-------------------	-----------------------------------	----------

סך הכול

2,554	6.9	7.3	21.8	33.3	30.6	100.0	42.4	209.2	סך הכול
2,333	6.8	4.4	21.4	28.9	38.5	100.0	26.3	20.4	64-60
3,086	9.5	10.8	25.6	32.0	22.1	100.0	48.1	62.8	69-65
2,680	7.1	8.3	20.4	38.7	25.4	100.0	46.6	54.1	74-70
2,316	5.8	4.7	20.7	29.4	39.4	100.0	46.8	39.9	79-75
2,023	3.1	4.1	18.2	34.3	40.4	100.0	38.0	31.9	80+

גברים

3,101	9.8	9.9	26.8	34.7	18.8	100.0	58.9	108.7	סך הכול
3,735	13.7	12.2	32.1	31.6	10.3	100.0	58.4	34.3	69-65
3,214	11.4	11.4	27.3	35.0	14.9	100.0	63.0	31.1	74-70
2,734	8.2	6.9	25.8	32.2	26.9	100.0	62.6	24.4	79-75
2,236	2.2	6.9	17.7	42.8	30.3	100.0	50.5	18.9	80+

נשים

2,055	3.8	4.6	16.4	31.8	43.4	100.0	32.5	100.5	סך הכול
2,333	6.8	4.4	21.4	28.9	38.5	100.0	26.3	20.5	64-60
2,306	4.4	9.0	17.8	32.4	36.3	100.0	39.6	28.5	69-65
1,958	1.4	4.2	11.1	43.8	39.5	100.0	34.4	23.0	74-70
1,657	2.0	1.2	12.8	25.1	58.9	100.0	33.6	15.5	79-75
1,715	4.3	-	18.9	21.9	55.0	100.0	27.9	13.0	80+

* השכר הממוצע בחודש ינואר 1998 - החודש האמצעי של תקופת הסקר.

לוח מס' 19: הכנסה מפנסיה של קשישים כאחוז מהשכר הממוצע, לפי מין וגיל

(אחוזים) - 1985

מין וגיל	מספר קשישים המקבלים פנסיה (אלפים)	שנתון מקבלי פנסיה	סך הכול	עד % השכר הממוצע	% - % השכר הממוצע	% עד מלוא השכר הממוצע	מעל השכר הממוצע
----------	-----------------------------------	-------------------	---------	------------------	-------------------	-----------------------	-----------------

סך הכול

סך הכול	114.1	30.8	100.0	47.8	37.0	10.8	2.6
64-60	17.8	23.6	100.0	62.3	25.3	12.4	-
69-65	34.9	37.3	100.0	41.5	38.6	13.3	4.6
74-70	34.5	33.9	100.0	45.3	41.3	9.2	1.6
79-75	18.8	31.4	100.0	49.5	37.9	7.4	4.0
80+	8.1	20.5	100.0	52.9	32.5	11.0	1.5

גברים

סך הכול	65.5	46.8	100.0	37.5	45.3	11.4	3.7
69-65	23.8	55.5	100.0	30.4	46.0	14.6	6.0
74-70	23.1	48.2	100.0	36.3	49.1	11.1	1.3
79-75	12.6	41.8	100.0	47.1	41.0	5.8	5.0
80+	6.0	31.6	100.0	50.4	34.6	11.5	2.0

נשים

סך הכול	48.6	21.1	100.0	62.6	25.1	9.9	1.1
64-60	17.8	23.6	100.0	62.3	25.3	12.4	-
69-65	11.1	21.9	100.0	66.1	22.1	10.8	1.1
74-70	11.3	21.1	100.0	65.1	23.8	4.9	2.4
79-75	6.3	20.9	100.0	54.6	31.6	10.4	1.6
80+	2.1	10.3	100.0	60.2	26.5	9.5	-

* חשכר הממוצע בחודש יולי 1985 - החודש האמצעי של תקופת חסוקר.

בעשור האחרון חל שיפור ניכר בחיקף הכיסוי הפנסיוני של קשישים וותיקים בישראל ושיפור ניכר ברמת הפנסיה. שיעור מקבלי הכנסה מפנסיה מעבודה בקרב הקשישים הוותיקים עלה מ-30.8% ב-1985 ל-42.4% ב-1997. בקרב הגברים שיעור זה עלה מ-46.8% לכ-60% ובקרב הנשים מ-21.1% ל-32.5%. ב-1985 רק ל-2% מהקשישים הייתה פנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע לעומת כ-7% ב-1997. בולט במיוחד השיפור שחל בקרב נשים בנות 60-64: ב-1985 לא היתה אפילו אישה אחת בגיל 60-64 שהכנסתה מפנסיה היתה גבוהה מ-3/4 השכר הממוצע, לעומת שיעור של כ-7% ב-1997. בקרב הגברים, השיפור הניכר ביותר יחסית היה בקרב בני 75-79: ב-1997 ל-8.2% מהגברים בני 75-79 היתה פנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע, לעומת 1% בלבד ב-1985.

ההכנסה מפנסיה של משקי הבית

בלוח מסי 20 מוצגת התפלגות משקי הבית של קשישים לפי הכנסה מפנסיה כאחוז מהשכר הממוצע ולפי סוג משק בית. כ-44% מכלל משקי הבית הוותיקים דיווחו על קבלת הכנסה מפנסיה שוטפת ב-1997. לכעשירית (10.1%) ממשקי הבית היתה הכנסה מפנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע במשק, ומנגד ל-58% מהם היתה הכנסה מפנסיה הנמוכה ממחצית השכר הממוצע. ליותר מחמישית (22.5%) ממשקי הבית היתה הכנסה מפנסיה בשיעור חצי עד 3/4 השכר הממוצע. בחלוקה על פי סוג משק הבית ניתן לראות שבמשקי בית של קשישים המתגוררים עם בני זוגם בלבד היתה פנסיה הגבוהה ביותר יחסית. במקביל, נשים יחידות וקשישים המתגוררים עם בני אדם נוספים, בדרך כלל קרובי משפחה, מקבלים הכנסה מפנסיה ברמה הנמוכה ביותר יחסית. לכ-15% מהזוגות הכנסה מפנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע במשק, לעומת 3.4% בלבד מהנשים היחידות ו-2.6% בלבד מהקשישים המתגוררים עם בני אדם נוספים, בדרך כלל קרובי משפחה.

לוח מס' 20: הכנסה מפנסיה של משקי בית של קשישים כאחוז מהשכר הממוצע, לפי סוג

משק בית (אחוזים)

מספר משקי הבית (אלפים)	שיעור משקי הבית עם הכנסה מפנסיה	סך הכול	עד 1%	1% - 2%	2% - 3%	3% - 4%	מעל השכר הממוצע	סוג משק הבית
443.4	43.9	100.0	26.2	32.1	22.5	9.1	10.1	סך הכל
32.8	51.1	100.0	22.9	38.7	20.8	8.2	9.4	גבר יחיד
119.0	42.7	100.0	45.8	32.5	15.3	2.9	3.4	אישה יחידה
150.8	57.9	100.0	14.2	30.4	27.1	13.0	15.4	זוג בלבד
49.7	43.4	100.0	19.2	32.3	27.2	12.9	8.4	זוג עם ילדים
10.1	28.1	100.0	42.8	32.9	14.9	3.9	5.5	גבר עם ילדים
47.9	21.9	100.0	44.3	34.4	10.1	2.6	8.6	אישה עם ילדים
33.2	14.7	100.0	27.4	360.8	34.0	5.2	2.6	אחר

* השכר הממוצע בחודש ינואר 1998 - החודש האמצעי של תקופת הסקר

ס י כ ו ם

בסקר הקשישים, התבקשו קשישים לדווח על הכנסתם והכנסת בן זוגם מארבעת המקורות הבאים: קצבאות זקנה ושאיירים מהמוסד לביטוח לאומי, פנסיה ממקום עבודה בארץ, הכנסה מעבודה והכנסה שוטפת ממקורות אחרים. ברמת הקשיש הפרט, כ-85% מהם דיווחו שהם מקבלים קצבת זקנה ושאיירים, 34% – פנסיה מעבודה, 10% – הכנסה מעבודה ול-19% מהקשישים היתה הכנסה ממקורות אחרים. קצבאות הביטוח הלאומי הן מקור ההכנסה היחיד של 35.5% מהקשישים ו-12% נוספים דיווחו על היעדר הכנסות. הרוב המוחלט (94%) שדיווחו על היעדר הכנסות היו נשים עקרות בית נשואות שאינן זכאיות לקצבת זקנה בזכות עצמן, אולם זכאיות לתוספת במסגרת הקצבה ששולמה לבן זוגן. הפערים בין המינים היו ניכרים. שיעורי ההכנסה מהמקורות השונים בקרב נשים נמוכים בהרבה מהשיעורים בקרב גברים. קצבת הזקנה והשאיירים משולמת ל-94% מהגברים לעומת 79% מהנשים. פער זה ניתן לייחס בעיקר להבדלים בין המינים בדפוסי ההשתתפות בכוח העבודה ובהוראות חוק הביטוח הלאומי. שיעור מקבלי פנסיה בקרב גברים גבוה פי שניים מהשיעור בקרב נשים (48.1% ו-25.5%, בהתאמה). גם שיעור מקבלי הכנסה מעבודה בקרב גברים גבוה מהשיעור בקרב נשים: 13.1% לעומת 7.4%. בחלוקה על פי לאום נמצא שהרוב הגדול (64%) של קשישים ערבים מתקיימים מקצבת הביטוח הלאומי בלבד ו-19.7% נוספים דיווחו על היעדר הכנסה כלשהי. שיעור מקבלי הכנסה מפנסיה בקרב ערבים היה קטן פי שלושה מהשיעור בקרב יהודים. העולים תלויים בקיומם בקצבת הביטוח הלאומי ובהכנסה ממקורות אחרים, שעיקרה הטבות ותמיכות ממשרדי ממשלה וגופים ציבוריים. שיעור מקבלי הכנסה מפנסיה בקרב עולים היה זניח (0.3%) לעומת 42.4% בקרב וותיקים.

ניתוח דפוסי ההכנסה של כלל משקי הבית של קשישים הראה ש-95% ממשקי הבית מקבלים קצבת זקנה ושאיירים ול-44% מהם היתה הכנסה מפנסיה. ל-16% ממשקי הבית היתה הכנסה מעבודה ול-28% היתה הכנסה ממקורות אחרים. הבדלים משמעותיים בשיעור מקבלי הכנסה מפנסיה נצפו בין יהודים לערבים ובין וותיקים לעולים גם ברמה של משק בית. ל-14% מהערבים היתה הכנסה מפנסיה לעומת 46.3% מהיהודים. שיעור מקבלי הכנסה מפנסיה היה 0.5% בקרב עולים לעומת 54.9% בקרב וותיקים.

בצד ההבדלים בדפוסי ההכנסה של משקי הבית של קשישים קיימים הבדלים בהרכב ההכנסות, בייחוד במשקל ההכנסה מקצבת ביטוח לאומי ופנסיה. קצבת הביטוח הלאומי מהווה מקור הכנסה עיקרי לערבים ולעולים. משקלה של הקצבה היה 74.3% בקרב ערבים לעומת 33.1% בקרב יהודים, ו-69.6% בקרב עולים לעומת 30% בקרב וותיקים. עיקר ההשלמה לקצבת הביטוח הלאומי ליהודים ולוותיקים מקורה מפנסיה מעבודה (32% ו-36%, בהתאמה). הפנסיה מהווה 12% בלבד מהכנסתם של ערבים. בקרב העולים, כאמור, אין כמעט ביטוי לפנסיה בהרכב ההכנסות. בקרב הערבים ניתן לייחס זאת בעיקר לדפוסי ההשתתפות בכוח העבודה ולדפוסי

התעסוקה, ובקרב העולים – לאי יכולתם לצבור זכויות פנסיה לאחר שעלו. ההכנסה מעבודה היא משמעותית במיוחד לגבי הוותיקים ומהווה 23% מהכנסתם.

בחינת רמת ההכנסה של כלל משקי הבית של קשישים הראתה של-20.1% ממשקי הבית היתה הכנסה הגבוהה מהשכר הממוצע במשק, ול-49% נוספים היתה הכנסה הנמוכה ממוחצית השכר הממוצע. ההבדלים ברמת ההכנסה בין יהודים לערבים ובין עולים לוותיקים היו ניכרים. ל-3.3% בלבד מהערבים היתה הכנסה הגבוהה מהשכר הממוצע במשק לעומת 21.4% מהיהודים. רק ל-2% מהעולים היתה הכנסה הגבוהה מהשכר הממוצע לעומת 24.6% מן הוותיקים. ההכנסה הממוצעת למשקי בית יהודיים היתה 4,350 ש"ח, לעומת 2,140 ש"ח למשקי בית ערביים. ההכנסה הממוצעת לעולים היתה 2,430 ש"ח לעומת 4,600 ש"ח לוותיקים. כאמור מדובר רק בהכנסות שוטפות ללא הון ונכסים לא נזילים. כאשר בוחנים את רמת ההכנסה לפי סוג משק הבית, מתברר שמצבם הכלכלי של זוגות וזוגות עם ילדים הוא הטוב ביותר, יחסית. מצבן הכלכלי של נשים יחידות ונשים המתגוררות עם ילדיהן נראה טוב פחות. ההכנסה הממוצעת הגיעה ל-5,700 ש"ח בקרב זוגות לעומת 2,400 ש"ח בלבד בקרב נשים המתגוררות עם ילדיהן. הנתונים אינם כוללים את הכנסות הילדים במשק הבית, כך שרמת החיים הכללית של חלק ממשקי הבית עשויה להיות גבוהה יותר.

ממוצע ההכנסה מפנסיה מעבודה בקרב קשישים המקבלים הכנסה מפנסיה היה 2,554 ש"ח ורק לכ-7% מהם היתה הכנסה מפנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע. ההכנסה מפנסיה יורדת עם העלייה בגיל. קיים פער של ממש ברמת הפנסיה בין גברים לנשים. ל-10% מהגברים יש הכנסה מפנסיה הגבוהה מהשכר הממוצע לעומת 3.8% מהנשים. ממוצע ההכנסה מפנסיה היה 3,101 ש"ח בקרב גברים לעומת 2,055 ש"ח בקרב נשים. ההבדלים הללו בין גברים לנשים נובעים בעיקר מהפערים ביניהם בשכר ובמספר שנות הוותק בעבודה.

בעשור האחרון, מצבם הכלכלי של קשישים ותיקים בישראל השתפר שיפור ניכר, והוא התבטא בגידול ריאלי של 37% בהכנסה הממוצעת של משקי בית מ-3,383 ש"ח (במחירי 1997) ב-1985 ל-4,628 ש"ח ב-1997. השיפור הגדול ביותר היה בקרב גברים יחידים, זוגות המתגוררים עם ילדיהם וקשישים המתגוררים עם קרובי משפחה. בצד השינויים במדיניות הסוציאלית במסגרת החוק לצמצום העוני בשנת 1994, שנועדו להגדיל את קצבאות הזקנה, סביר להניח שהגידול בשיעור הקשישים המקבלים קצבאות זקנה בזכות עצמם, והגידול הניכר בשיעור הקשישים הזכאים לפנסיה מעבודה לאחר גיל הפרישה, הם הגורמים העיקריים לשיפור המצב הכלכלי של משקי הבית של קשישים.

נספח לוחות

לוח מס' 1: הקשישים לפי מין, גיל וסוג משק הבית (אחוזים)

מין וקבוצת גיל	סוג משק הבית					סך הכול קשישים		
	אחר	יחידה עם ילדים	זוג עם ילדים	זוג בלבד	יחידה	סה"כ	אחוזים	
סך הכול	8.1	9.7	12.7	45.1	24.4	100	100.0	619.8
64-60	8.2	9.8	20.7	44.8	16.5	100	15.6	96.4
69-65	7.6	8.1	7.4	49.5	17.4	100	26.7	165.3
74-70	6.3	9.4	10.7	50.0	23.6	100	24.3	150.9
79-75	7.3	8.6	8.4	45.5	30.2	100	16.8	104.2
84-80	9.3	14.6	6.0	35.4	34.7	100	9.0	56.0
+ 85	15.0	13.0	3.8	24.9	43.3	100	7.6	46.9
גברים - סה"כ	5.2	4.3	17.9	60.0	12.6	100	100.0	226.5
69-65	6.0	3.5	27.4	55.0	8.1	100	32.4	73.5
74-70	4.4	3.2	15.6	65.2	11.6	100	27.9	63.2
79-75	3.6	3.2	13.5	66.2	13.5	100	20.4	46.1
84-80	7.0	5.4	10.8	59.6	17.2	100	11.1	25.1
+ 85	7.0	12.1	8.1	47.1	25.7	100	8.2	18.6
נשים - סה"כ	9.6	12.9	9.8	36.5	31.2	100	100.0	393.3
64-60	8.2	9.8	20.7	44.8	16.5	100	24.5	96.4
69-65	8.8	11.9	9.4	45.2	24.7	100	23.3	91.8
74-70	7.6	13.9	7.2	39.0	32.3	100	22.3	87.7
79-75	10.1	13.0	4.4	29.0	43.5	100	14.8	58.1
84-80	11.2	22.1	2.1	15.7	48.9	100	7.9	30.9
+ 85	20.4	13.5	1.0	10.3	54.8	100	7.2	28.4

לוח מס' 2: שיעור הקשישים המקבלים הכנסה מתמקורות השונים, לפי לאום וגיל (אחוזים)

לאום וגיל	מספר קשישים (אלפים)	מקור הכנסה		
		ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה אחר
יהודים - סה"כ	575.0	85.0	35.6	10.1
64-60	86.7	72.8	22.4	18.8
69-65	151.1	86.0	40.7	13.4
74-70	141.2	84.4	37.3	9.4
79-75	98.8	87.0	39.9	5.3
84-80	52.5	92.7	37.4	3.0
+ 85	44.5	93.7	26.3	2.7
ערבים - סה"כ	44.8	79.4	10.9	2.5
64-60	9.7	62.7	8.0	2.4
69-65	14.1	81.0	9.5	3.0
74-70	9.7	81.9	18.0	4.3
79-75	5.5	84.4	8.9	0.6
84-80	3.5	92.7	11.9	-
+ 85	2.4	97.6	5.6	-

לוח מס' 3: שיעור קשישים המקבלים הכנסה מהמקורות השונים, לפי סוג משק בית וגיל

(אחוזים)

מקור הכנסה				מספר קשישים (אלפים)	סוג משק בית וגיל
אחר	עבודה	פנסיה	ביטוח לאומי		
19.1	9.5	33.8	84.6	619.8	סך הכול
26.7	10.8	49.5	95.7	32.8	גבר יחיד
22.7	7.4	40.7	97.3*	118.7	אישה יחידה
14.5	11.4	36.8	76.8	279.3	זוג בלבד
12.8	11.8	30.2	77.2	78.8	זוג עם ילדים
29.4	3.0	30.0	90.6	107.0	גבר עם ילדים
24.9	6.0	20.1	96.8	49.7	אישה עם ילדים
33.1	4.1	9.9	89.0	49.9	אחר
19.1	9.5	33.8	84.6	619.8	סך הכול
11.6	17.1	21.0	71.8	96.4	64-60
15.4	12.5	38.0	85.5	165.3	69-65
20.2	9.1	36.0	84.2	150.9	74-70
25.5	5.0	38.3	86.9	104.2	79-75
24.8	2.8	35.8	92.7	56.0	84-80
22.8	2.6	25.3	93.9	46.9	+85

לוח מס' 4: שיעור קשישים וותיקים המקבלים הכנסה מהמקורות השונים, לפי מין וגיל, 1997

(אחזים)

מין וגיל	מספר קשישים (אלפים)	מקור הכנסה		
		אתר	עבודה	פנסיה
גברים - סה"כ	184.6	94.9	58.9	14.8
69-65	58.8	90.8	58.4	20.2
74-70	49.4	97.1	63.0	18.1
79-75	39.0	97.4	62.6	10.1
+ 80	37.4	96.0	50.5	6.8
נשים - סה"כ	308.1	81.1	32.5	8.3
64-60	76.3	69.2	26.3	19.9
69-65	72.0	86.3	39.6	8.0
74-70	66.9	80.7	34.4	5.2
79-75	46.2	81.3	33.6	2.1
+ 80	46.7	92.9	27.9	0.5

לוח מס' 5: שיעור הקשישים המקבלים הכנסה מהמקורות השונים, לפי מין וגיל, 1985

(אחוזים)

מין וגיל	מספר קשישים (אלפים)	מקור הכנסה		
		ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה אחר
גברים - סה"כ	140.0	94.2	46.8	26.7
69-65	43.0	87.4	55.5	42.9
74-70	48.1	98.3	48.2	26.6
79-75	30.1	96.9	41.8	14.2
+ 80	18.9	95.2	31.6	9.9
נשים - סה"כ	229.9	55.8	21.1	9.5
64-60	75.3	41.5	23.6	18.1
69-65	50.5	58.0	21.9	10.1
74-70	53.6	62.8	21.1	4.0
79-75	29.9	67.7	20.9	1.6
+ 80	20.6	67.1	10.3	2.7

לוח מס' 6: הרכב הכנסות משקי הבית של קשישים מהמקורות השונים, לפי קבוצת

אוכלוסייה וסוג משק בית (אחוזים)

קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית	סך הכול משקי בית (אלפים)	הכנסה ממוצעת מכל המקורות (ש"ח)	מקור הכנסת**				
			סך הכול	ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה אחר	
סך הכול	443.4	4,186	100	56.5	23.7	8.6	11.2
יהודים	410.9	4,348	100	54.1	25.0	9.1	11.8
ערבים	32.5	2,138	100	88.3	7.0	2.2	2.5
ותיקים	354.1	4,628	100	51.2	29.6	9.9	9.3
עולים	89.3	2,434	100	77.4	0.3	3.8	18.5
גבר יחיד	32.8	4,657	100	52.8	28.9	6.1	12.2
אישה יחידה	119.0	2,860	100	63.7	21.5	3.9	10.9
זוג בלבד	150.8	5,718	100	41.7	33.3	13.4	11.6
זוג עם ילדים	49.6	4,796	100	53.3	22.8	15.9	8.0
גבר עם ילדים	10.1	2,761	100	65.7	14.4	3.5	16.4
אישה עם ילדים	47.9	2,389	100	76.5	9.7	2.9	10.9
אחר	33.2	3,630	100	74.4	6.9	5.6	13.1

* ההכנסה נקובה במחירים שוטפים של תקופת הסקר.
 ** המספרים בלוח הם המשקל שמהווה מקור ההכנסה מסך הכנסות משק הבית.

לוח מס' 7: הרכב הכנסות משקי הבית של קשישים מהמקורות השונים, לפי קבוצת

אוכלוסייה וסוג משק הבית (אחזים)

קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית	הכנסה ממוצעת מכל המקורות (ש"ח)	מקור הכנסה**			
		סך הכול	ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה אחר
סך הכול	4,186	100	56.5	23.7	8.6
יהודים	4,348	100	54.1	25.0	9.1
ערבים	2,138	100	88.4	7.0	2.4
ותיקים	4,628	100	51.2	29.6	9.9
עולים	2,434	100	77.5	0.3	3.8
גבר יחיד	4,657	100	52.8	28.9	6.1
אישה יחידה	2,860	100	63.7	21.5	3.9
זוג בלבד	5,718	100	41.8	33.3	13.4
זוג עם ילדים	4,796	100	53.3	22.8	15.9
גבר עם ילדים	2,761	100	65.7	14.4	3.5
אישה עם ילדים	2,389	100	76.5	9.7	2.9
אחר	3,630	100	74.4	6.9	5.5

* החכנסה נקובה במחירים שוטפים של תקופת חסוקר.
 ** המספרים בלוח הם המשקל שמהווה מקור הכנסה מסך הכנסות משק הבית.

לוח מס' 8: הכנסה ממוצעת של משקי בית מהמקורות השונים, לפי קבוצת אוכלוסייה

וסוג משק בית (בש"ח ובמחירים שוטפים של תקופת הסקר)

סך הכול משקי בית (אלפים)	מקור הכנסה			סך הכול קבוצת אוכלוסייה וסוג משק בית
	ביטוח לאומי	פנסיה	עבודה	
אחר	אחר	אחר	אחר	אחר
443.4	1,450	1,316	883	536
410.9	1,439	1,340	937	573
32.5	1,588	254	213	75
354.1	1,389	1,644	1,066	529
89.3	1,693	15	160	565
32.8	1,284	1,444	1,273	656
119.0	1,336	854	258	412
150.8	1,424	2,176	1,407	711
49.6	1,582	1,327	1,464	417
10.1	1,357	591	593	520
47.9	1,464	462	138	325
33.2	1,950	371	749	559

לוח מס' 9: הכנסה כוללת של קשישים כאחז מהשכר הממוצע, לפי מין וגיל (אחזים)

מין וגיל	סך הכול קשישים (באלפים)	סך הכול	עד ¼ השכר הממוצע	¼ - ½ השכר הממוצע	½ - ¾ השכר הממוצע	¾ עד מלוא השכר הממוצע	מעל השכר הממוצע
גברים - סה"כ	226.5	100	9.9	31.8	23.8	14.5	20.0
69-65	73.5	100	11.9	26.4	21.6	16.1	24.0
74-70	63.2	100	8.9	27.8	26.5	14.3	22.6
79-75	46.1	100	7.7	34.0	25.3	16.3	16.7
84-80	25.1	100	10.1	39.9	23.9	11.3	14.8
+ 85	18.6	100	10.7	51.0	18.9	9.2	10.2
נשים - סה"כ	393.3	100	36.2	42.0	10.9	5.3	5.7
64-60	96.4	100	41.3	32.2	11.5	6.2	8.9
69-65	91.8	100	39.8	36.4	10.5	6.1	7.2
74-70	87.7	100	40.8	40.1	11.2	5.1	2.9
79-75	58.1	100	31.3	48.8	11.7	4.6	3.7
84-80	30.9	100	17.0	64.0	11.5	2.8	4.7
+ 85	28.4	100	23.7	61.3	6.5	4.9	3.6

* שכר ממוצע בחודש ינואר 1998 - החודש האמצעי של תקופת הסקר.

ניתן להזמין פרסום זה במוסד לביטוח לאומי, מינהל המחקר והתכנון,
שד' ויצמן 13, ירושלים 91909, טל. (02)6709579